

LMD LE MONDE *diplomatique*

BROJ 15

Nedeljnik

SEPTEMBAR 2016.

| TRAMP, ISIS, BURKINI...

Politički poremećaji

PIŠE SERŽ ALIMI

Sjedinjene Države u septembru proslavljaju Praznik rada. Ove godine istaći će se činjenica da će se brojni manuelni i nemanuelni radnici – a posebno belci, muškog pola – tiskati na mitinzima republikanskog kandidata. Donald Tramp tu podršku uživa na bazi kritikovanja slobodnotržišnih sporazuma koji su pospešili deindustrializaciju starih industrijskih uporišta u zemlji. Ona je, zauzvrat, pospešila deklasiranje, ogorčenost i beznadežnost u svetu rada. „Red i zakon“ koje Tramp obećava da ponovo uspostavi oni su koji važe za Ameriku šezdesetih godina 20. veka, u kojoj belcima nisu bile neophodne fakultetske diplome da bi sebe obezbedili dobru platu, dva automobila po domaćinstvu – pa čak i nekoliko dana za odmor.

To što je jedan njujorški milijarder, čiji je fiskalni program regresivniji čak i od programa Regana i čija praksa (robu proizvodi u Bangladešu i Kini, a u svojim luksuznim hotelima zapošljava neprijavljeni imigrante) protivreći većini njegovih proglaša, u stanju da se preobrazi u glasnogovornika radničkog nezadovoljstva mnogo bi teže prošlo da sindikati nisu ovoliko oslabljeni. I da, već gotovo četrdeset godina, progresivne partije na Zapadu neumorno ne smenjuju aktiviste i kadrove iz sveta rada profesionalcima iz oblasti politike i odnosa sa javnošću, visokim funkcionerima i novinarima uljuljanim u privilegijama.

Levica i sindikati nekada su sprovodili svakodnevni rad na javnom obrazovanju, prostornom umrežavanju i intelektualnom „kadriranju“ radnih ljudi. Politički su mobilisali svoje članstvo, terali ga da glasa onda kada mu je sudbina dovedena u pitanje, garantovali mu socijalnu zaštitu u situacijama pretnjii po njegovu ekonomsku budućnost. Sve redom podsećali su na prednosti klasne solidarnosti, istoriju radničkih pobeda, na opasnosti podele, xenofobije i rasizma (1). Jasno je ko od toga profitira. U nedostatu političkih prenosnika, društvene mobilizacije sahranjuju se davljnjem u poplavi polemisanja o identitetu. To ispadanje iz koloseka ubrzavaju ubistva Islamske države, do te mere da je ova skupina postala glavni izborni posrednik ekstremne desnice na Zapadu.

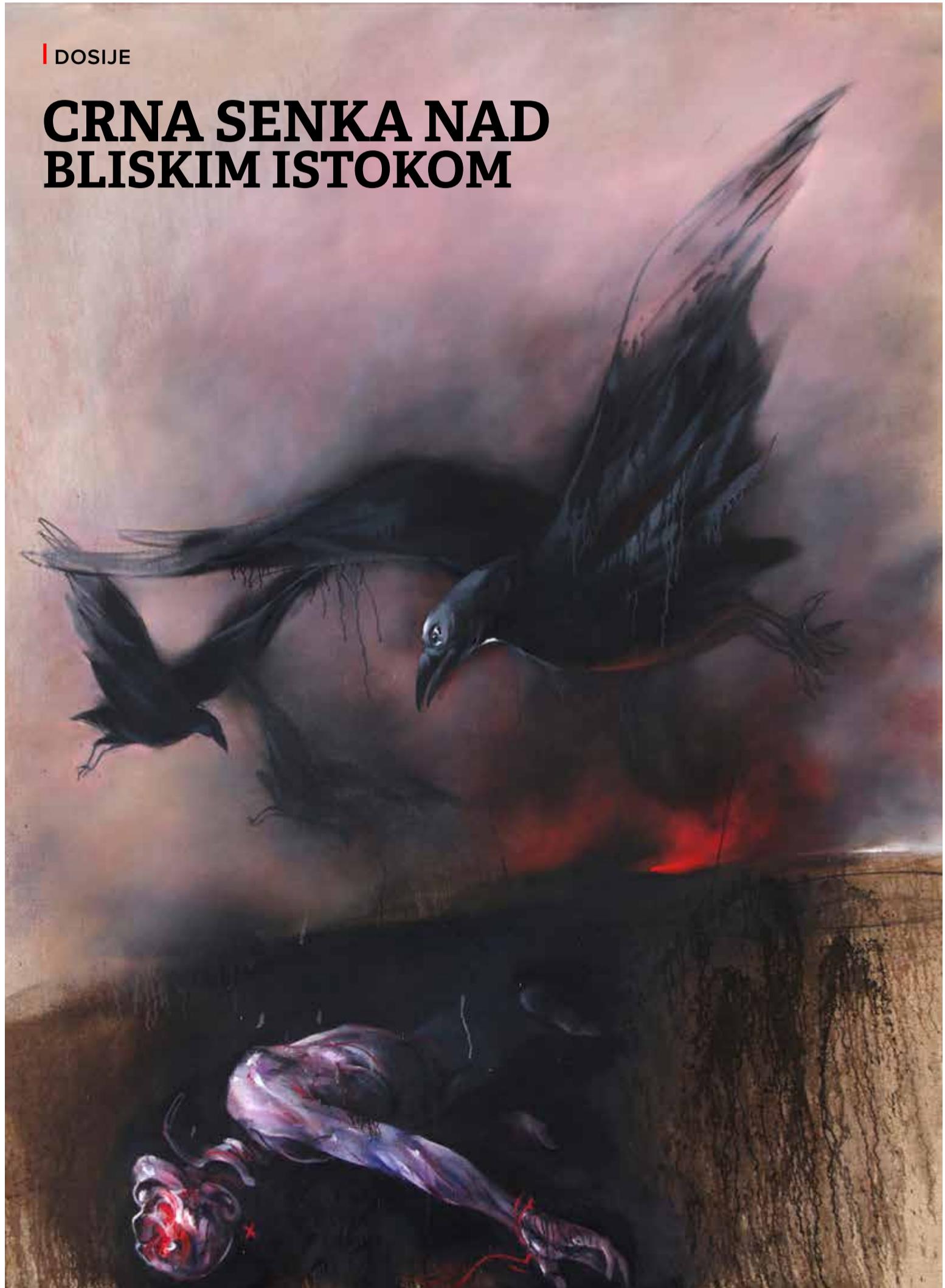
Ponekad je za razumevanje celokupne ideološke slike dovoljan samo jedan detalj. Mobilizovani u ratu protiv burkinija, francuski mediji su 13. avgusta na smrt Žorža Segija utrošili samo nekoliko sekundi ili nekoliko redaka. Moguće je da je dobar broj novinara, čije se poznavanje istorije svodi na velika otkrića iz proteklih meseci, bio nesvestan činjenice da je preminuli petnaest godina bio na čelu vodećeg francuskog sindikata. Uskoro će zazvoniti na uzbunu da se okupimo i stanemo u odbranu demokratije. Nju ćemo, međutim, bolje sačuvati ukoliko je čitave populacije ne bi shvatale kao ukras u službi prezrenih privilegija.

PREVOD: Matija Medenica

(1) U pogledu Francuske, neke od razloga ovakvog stanja stvari analizira Žuljan Mischi u *Le Communisme désarmé. Le PCF et les classes populaires depuis les années 1970. Agone*, zbornik „Contre-feux“, Marselj, 2014.

| DOSIJE

CRNA SENKA NAD BLISKIM ISTOKOM

VLADIMIR VELIČKOVIĆ – „Gavrani“

Bliski istok je u plamenu nakon vojne intervencije SAD. Dosije se bavi situacijom u Iraku, koji ne uspeva da izade iz stanja haosa i nasilja, kao i napetim odnosima između Al Kaide i ISIS-a. Ove dve organizacije, iako deluju sa istim aspiracijama i okrutnošću, ipak koriste različite strategije

strana 7

Deregulacija italijanskog tržišta rada

Jobs Act, novi veliki blef Matea Rencija

Pobeđena u Rimu i Torinu od Pokreta „Pet zvezdica“ – organizacije koja tvrdi da je „antisistemska“ – Demokratska partija

Italije premijera Matea Rencija je oslabljena na opštinskim izborima. Moguće je da je reforma tržišta rada, poznati

Jobs Act, privukla više medija, krugova poslodavaca i evropskih socijalliberalnih glasača...

PIŠE ANDREA FUMAĐALI

Italijanski premijer Mateo Renci voli da se predstavlja kao moderni i inovativni politički lider. Samim tim, njegova reforma tržišta rada bi trebalo da oslobodi zemlju od arhaizama i smanji nezaposlenost. Poznate pod imenom *Jobs Act*, mere koje je usvojila njegova vlada u cilju povećanja zaposlenosti zapravo samo dalje intenziviraju logiku starih liberalnih recepata.

Fleksibilizacija italijanskog tržišta rada počela je 1983., kada su socijalni partneri (ujedinjenja sindikata, poslodavaca i Ministarstvo rada) potpisali tzv. *Skotijev sporazume* (1). Pored ograničavanja cena indeksacije plata, tim tekstrom prvi put su uvedeni netipični ugovori o radu, na ograničeno vreme i namenjeni mlađima: „Ugovor za obuku i rad“. Od tada, brojni zakoni su proširili opseg mogućih ugovora, te sada postoji gotovo 40 različitih varijanti. Zakon *Treu* je 1997. legalizovan rad na određeno vreme, a reformom *Bjardi-Maroni* iz 2003. izmišljen je *autorsing* ugovor (ugovor o „pozajmljivanju“ radnika, *prim. prev.*). Tokom 2008., osnovan je sistem *vaučera*, „radnih bonova“, od kojih svaki vredi 10 evra bruto po radnom satu, a primenjen je i u stručnom i u nestručnom sektoru. Diverzifikacija vrsta radnog ugovora praćena je merama koje su osnaživale poziciju poslodavaca. U najskorije vreme, jedna od njih bila je zakon nazvan „Povezan rad“ (*Collegato lavoro*), usvojen 2010., kojim se ograničavaju mogućnosti zaposlenih da zahtevaju pravdu u slučaju zloupotrebe od strane poslodavaca. Drugi primer je zakon *Formero* (2012) kojim se olakšavaju pojedinačna otpuštanja iz ekonomskih razloga.

Reforme koji je Renci sprovodio tokom 2014. i 2015. predstavljaju samo nastavljanje na ovu istoriju, i moguće njenje sprovodenje do kraja, budući da je njima institucionalizovana prekarost (*tj. nesigurni oblici rada, prim. prev.*). Tako, novi oblik ugovora na neodređeno vreme (UNV), uveden 2015., „za povećanje zaštite“, niti štiti, niti osigurava. U toku prve tri godine rada, poslodavaca ga može prekinuti u bilo kom trenutku i iz bilo kog razloga. Jedina obaveza u tom slučaju jeste da se otpuštenom

GIANMARIA GIANETTI – „Bez naziva, godine 1980 – Fotografija o prijateljstvu“ / Galleria Monteoliveto, Naples, Nice

isplati otpremnina u visini proporcionalnoj njegovom stažu. Čuveni osamnaestci član iz *Radničkog statuta* (2), koji zahteva da bilo koji otak bude opravдан „pravednim razlogom“ (poput nedoličnog ponašanja, krade, odsustvovanja...), tako se našao suspendovan u trajanju od 36 meseci. Ova formula podseća na Prvi ugovor o radu (PUR), koji je osmislio francuski premijer Dominik de Vilpen 2006., s tim što se on u italijanskom sistemu ne primenjuje samo na osobe do 26. godine starosti, već na celu radnu snagu.

Rencijeva vlada jednako je deregulisala i način sklapanja i funkcionalisanja ugovora na određeno vreme (UOV). Stupivši na snagu u martu 2014., *Poletijev zakon*, nazvan po ministru rada Dulijanu Poletiju, omogućava poslodavcima da ih sklapaju bez obaveze da ih opravdaju i da ih obnove najviše pet puta ne računajući period čekanja. To ograničenje samo je fiktivni dodatak: budući da se ugovor ne odnosi samo na osobe već i na radna mesta, ovim zakonom se omogućava da se samom izmenom opisa posla na papiru zaposleni osudi na nesiguran radni vek.

U ovakvim okolnostima, zašto bi kompanije uopšte birale UNV za „povećanje zaštite“ nasuprot konstantom obnavljanju UOV? Odgovor je jednostavan: iz finansijskog interesa. Rencijeva vlada je zapravo uvela poreske podsticaje koji omogućavaju da preduzeća, na osnovu svakog potpisanoj UNV tokom 2015., uštede i do 8.000 evra godišnje. U skladu sa usvojenim merama štednje, Zakon o stabilizaciji iz 2016. o tome da se svaki skupi državni aparat smanji doveo je do toga da je moguća zarada poslodavaca sada oko 3.300 evra. *Jobs Act* stvorio je neočekivani prihod potpisivanjem ugovora za „povećanje zaštite“ i potom otpuštanje radnika bez ikakvog opravdanja postalo je profitabilnije od korišćenja UOV. Tako se stvara privid u statistici, gde prelaz sa UOV na UNV veštacki omogućava da „naduvavanjem“ broja zaposlenih stanje zaposlenosti pokaže kao „stabilno“, dok istovremeno nesigurnost nastavlja da raste.

Rencijeve reforme, međutim, nisu izazvale štrajkove ili dogadaje slične pokretu koji se bori protiv analognih zakona u Francuskoj. Nasuprotni svom susedu, Italija nema minimalnu nadnicu za profesije koje su pokrivene kolektivnim ugovorima, koji štite sve manji broj radnika (manje od 50% danas).

Štaviše, ne postoji ni „princip favorizovanja“: ništa ne obavezuje kompanije da u ugovorima ponude bolje uslove od ostalih kompanija u datom sektoru, a koji, sami po sebi, nisu ništa bolji od minimuma koji se zahteva samim Zakonom o radu (3). Zaposleni su stoga veoma izloženi ucenama od strane svojih šefova. U ovoj zemlji ne postoji ekvivalent aktivnom solidarnom prihodu (ASP) čak ni u slučaju premeštanja s posla. Mechanizmi za ublažavanje socijalnog šoka su specijalno osmišljeni za zaposlene na ugovorima na određeno vreme, i na taj način, masa novih prekarnih radnika ostaje isključena iz tih zona. Ujedinjena sa ekonomskom krizom, slabljenjem sindikata, stagnirajućim zaradama i rastom kontrole poslodavaca (*Jobs Actom* se dozvoljavaju odredene tehnike za daljinsko upravljanje radnicima koje narušavaju njihovu privatnost), ovakva situacija objašnjava zašto je *Jobs Act* našao na tako slab otpor među radništvom.

Nezaposlenost među mladima preko 40%

U odbrani svojih reformi, Renci i njegovi ministri koriste se istim argumentima kao i njihovi prethodnici iz Rima, ali i konzervativci iz Nemačke i socijalisti iz Francuske: „ublažavanje“ *Zakona o radu* je nužni (i dovoljni) način da se izgradi moderna ekonomija i smanji nezaposlenost, pogotovo među mlađima. „Član 18 je pravilo iz sedamdesetih koje je levica usvojila a da ga nije izglasala. Mi se danas nalazimo u 2014: pozivanje na njega jednak je uzimanju ajfona uz pitanje: ‘Gde se ovde stavljaju čip?’ ili pokušavanju da se stavi film u digitalni fotoaparat“, procenio je premijer (4).

Vlada i većina medija *Jobs Act* predstavljaju kao neupitan uspeh. „Pola miliona novih radnih mesta koje je stvorio UNV tokom 2015., prema podacima *Instituta za nacionalnu statistiku*, ukazuje na to koliko je apsurdna kontroverza podignuta oko *Jobs Acta*“, objavio je Renci na Tvitetu 19. januara 2016. „Sa nama, porezi opadaju, a zaposlenost se diže“, napisao je ponovo 2. marta. Istina je da se 2015., prvi put od početka ekonomskog krize koja je uništila oko milion radnih mesta, stopa nezaposlenosti blago spustila – za 1,8%. Međutim, ovaj skromni pomak proizведен je ponajviše poreskim podsticajima i

je uvela minimalnu nadnicu ili reformisala socijalnu zaštitu za one s niskim primanjima, niti je garantovala prihode.

Kao rezultat, *bruto domaći proizvod* (BDP) stagnirao je od 2014., a proporcionalni odnos duga i BDP-a se nije smanjivao, budući da se imenitelj u razlomku nije povećavao.

Jobs Act je podelio tržište rada na tri osnovna segmenta, od kojih se svaki susreće sa nesigurnošću kao normom. Prvi segment obuhvata mlađe ljudi bez fakultetskih diploma, koji uglavnom stupaju u radne odnose putem probnih ugovora (s malo zaštite) ili, češće, putem vaučera (s nimalo zaštite). U drugom segmentu, nalaze se mlađi ljudi sa srednjim ili višim stepenom kvalifikacija (diplomci ili master). Kako bi doprinela njihovoj integraciji, vlada se oslanja na plan „Garancija za mlade“. Finansiran od Evropske unije i namenjen zemljama sa visokom stopom nezaposlenosti, taj plan zvanično teži tome da poveća „zaposljivost“ mlađih ljudi, nudeći im, putem regionalnih platformi koje spajaju privatne i javne kompanije, „program integracije“ skovan prema potrebama tih kompanija: rad u javnom sektoru (neplaćen), stažiranje (gotovo neplaćeno) i volonterski posao.

Prvi put testiran 2013. kako bi zaposlio 700 ljudi da rade na Univerzalnoj izložbi u Milandu (pored 18.500 volontera), taj model prebačen je na državni nivo (8). Do sada je već uključio 600.000 mlađih ljudi i izbacio ih, jeftinim putem, iz statistika o nezaposlenosti. Konačno, za preostale radnike – što će reći, sve preko 30 godina – beskonačno obnavljanje UOV, kao i sklapanje UNV „za povećanje zaštite“, postaće standardni način zaposljavanja i rada sve do penzije. Jedino zaposleni koji se smatraju efikasnim, tj. neophodnim za rad samog srca kompanije, ostaće zaposleni na siguran i stabilan način.

Kao što se vidi na osnovu „Garancije za mlade“, neplaćeni rad, podmazan „ekonomijom obećanja“ (9) koja samo odlaže stizanje do plaćenog i sigurnog posla, tako postaje novo područje uvedeno deregulacijom italijanskog tržišta rada. Rencijeve reforme ozakonile su još više prekarni status, učinivši ga na neki način i strukturalnim i proširenim na sve nivoje rada. Tako se napredak prekarnosti, koji je upravo jedan od glavnih uzroka ekonomskog stagnacije Italije, koristi kao opravdanje baš onih mera koje povećavaju nesigurnost zaposlenja.

ANDREA FUMAĐALI je profesor ekonomije na odeljenju za ekonomske i poslovne nauke na Univerzitetu u Paviji. Autor je knjige *Vie mise au travail. Nouvelles formes du capitalisme cognitif*, Eterotopia France, Pariz, 2015.

PREVOD: Andrea Jovanović

(1) Misli se na sporazume potpisane 22. januara 1983, inicirane od ministra rada Vicentea Skotija, iz Demohrišćanske stranke. Njime je takođe uvedeno računanje radnog vremena na godišnjem nivou (tzv. anualizacija radnog vremena).

(2) Uvozen 20. marta 1970. *Radnički statut* fiksira je određene norme u italijanskom radnom zakonodavstvu.

(3) Vidi: Sophie Béroud, „Imposture de la démocratie d’entreprise“, *Le Monde diplomatique*, april 2016.

(4) Govor održan na „Leopoldi“, godišnjoj javnoj konvenciji Demokratske stranke od 26. oktobra 2014.

(5) Vidi: Lavoro, Inps, „Nei primi tre mesi nuovi posti stabili giù del 77% dopo il dimezzamento degli sgravi“, *Il Fatto Quotidiano*, Rim, 18. mart 2016.

(6) Vidi: Valentina Conte, „Boom di voucher: 277 milioni di ticket venduti in 8 anni“, *La Repubblica*, Rim, 16. maj 2016.

(7) Prema „teoremi Helmutha Šmita“ (bivšeg nemačkog kancelara, 1918–2015), „Današnji profit je sutrašnja investicija i prekosutrašnje novo radno mesto“. Vidi: Frédéric Lordon, „Le paradoxe de la part salariée“, Les blogs du Diplo, 25. februar 2009, <http://blog.mondediplo.net>.

(8) Vidi: Lorenzo Bagnoli i Lorenzo Bodrero, „Expo, i contratti di lavoro nell’occhio del ciclone“, *Wired*, it, 27. april 2015.

(9) Vidi: Marco Bassetta, *Economia politica della promessa. Un libro contro il lavoro gratis*, Manifestolibri, Rim, 2015.

KLIMATSKE PROMENE I NJIHOVI EFEKTI NA BALKANU

Maline ili ugalj: Srbija na raskrsnici

Prošlog decembra u Parizu je usvojen globalni sporazum za borbu protiv klimatskih promena. Od tada pa do danas, svaki mesec u godini bio je najtoplij i od kada se vrše merenja. Toplotni talasi, oluje i ono što su nekada bile „nezapamćene poplave“ više nas ne iznenađuju ni u Srbiji, što svedoči o naučnim upozorenjima da se uticaji klimatskih promena sve više osećaju na planeti, i naročito u našem regionu koji se smatra posebno osetljivim na klimatske promene. Bliži se trenutak kada ćemo morati da izaberemo hoćemo li energiju iz uglja zameniti onom iz sunca, ili će pak malinjake zameniti hektari neplodne zemlje

PIŠE DRAGANA MILEUSNIĆ

O klimatskim promenama se u naučnoj, ali i političkoj zajednici veoma intenzivno razgovara u poslednjih 25 godina. Pre dve decenije, klimatske promene predstavljale su nešto što će nas možda zadesiti u daljoj budućnosti, krajem 21. veka, kada većina nas ionako neće biti tu da to i iskusiti. Svest da će naša deca ili unuci ipak biti, takođe nije bila veliki faktor koji bi nas pokrenuo da nešto preduzmemos. Za to vreme, pod okriljem UN vođeni su pregovori o zajedničkoj borbi protiv klimatskih promena, uz učešće svih članica te međunarodne organizacije. Odgovor na pitanje zašto se pristupilo jednom tako komplikovanom pokušaju rešavanja ovog problema moramo tražiti u njegovoj izuzetno složenoj prirodi.

Danas znamo da su klimatske promene izazvane vanredno povećanim koncentracijama gasova staklene baštne atmosferi, koje su kroz istoriju dominiralo proizvajene industrijske zemlje poput SAD i Velike Britanije. Isto-vremeno, uticaji klimatskih promena najviše se osećaju u malim, siromašnim zemljama koje su tim promenama minimalno doprinele, poput Bangladeša ili Kiribatija. Razmere problema danas su, nažalost, toliko velike da sve zemlje moraju da rade kako na ublažavanju klimatskih promena, tako i na adaptaciju na njihove posledice, jer je izvesno da se neke od njih, poput jakih suša i poplava, više ne mogu u potpunosti preduprediti.

Da se uverimo da se uticaji klimatskih promena već osećaju, dovoljno je da pogledamo poslednje izveštaje NASA ili Evropske agencije za životnu sredinu. Merenja jasno pokazuju da je jul za nama bio najtoplij mesec u istoriji, kao i da je 2015. bila najtoplijia godina do sada. Rast nivoa mora, uzrokovani topljenjem arktičkih glečera, takođe je primetan i iznosi 73 milimetra više nego pre dvadesetak godina, što možda deluje beznačajno ako ovaj članak citate u Beogradu, Novom Sadu ili Nišu. To postaje vrlo važno ako kojim slučajem živate na Maldivima, kojima zbog podizanja

nivoa mora preti nestanak.

Ipak, ako živate u Beogradu, Novom Sadu ili Nišu, verovatno se sećate poplava iz maja 2014., kao i onih koje su se ponavljale kako prethodne, tako i ove godine. Verovatno se sećate i topotnih talasa koji su nas zadesili nekoliko puta u poslednjoj deceniji, pre svega 2007. a potom i sruša iz 2012. Ovakvi ekstremni vremenski uslovi obično su smatrani „nezapamćenim do sada“ i sa sobom su svaki put nosili veliku materijalnu štetu u vidu oštećenih kuća ili izgubljenih godišnjih useva, a neretko i ljudske žrtve. Prema podacima studije o proceni štete od poplava iz 2014., radene za Evropsku komisiju, materijalna šteta u Srbiji je iznosila oko 1,7–1,8 milijardi evra. Podaci republičkog Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine navode da je suša iz 2012. imala kao posledicu smanjenje prinosu nekih useva za polovicu, dok su nam suše u protekljoj deceniji izazvale preko 3,5 milijardi evra štete. Situacija je, dakle, jasna: klimatske promene su osetne i već sada uzimaju danak na domaću privredu.

Naš izbor: Maline ili ugalj

Šta nam je dakle, kao maloj zemlji, činiti? Najpre, važno je znati da je u svetu sve izraženijih posledica klimatskih promena, decembra prošle godine usaglašen *Pariski sporazum o klimatskim promenama*. Taj sporazum predstavlja kulminaciju gorepomenutih pregovora, koji su se tokom dve decenije vodili u Ujedinjenim nacijama, a čiji je prethodnik, između ostalog, *Kjoto protokol*. Za razliku od Kjota, koji je obavezao samo razvijene ekonomije, *Pariski sporazum* zaista ima istorijski značaj jer ga je podržalo preko 190 zemalja, uključujući i Srbiju. Obaveza smanjenja emisije štetnih gasova sada je na svima, ne samo na najbogatijima.

Pariski sporazum obavezuje zemlje potpisnice na zadržavanje porasta prosečne globalne temperature na nivou ispod 2°C u odnosu na preindustrijski period, i ulaganje napora kako bi se porast ograničio na 1,5°C, kao i svodenje emisije štetnih gasova na nulti nivo

Ulaganje u fosilna goriva više nije tako isplativ biznis

u drugoj polovini ovog veka.

Šta to znači u praksi? Pre svega, promenu načina na koji dobijamo energiju. Glavni uzročnik gasova staklene baštne jeste sagorevanje fosilnih goriva – ugalja, nafte i gase. Naučna studija objavljena prošle godine u časopisu *Nature* pokazala je da 88% svetskih rezervi ugalja mora ostati pod zemljom kako bi se zagrevanje zadržalo ispod 2°C. Novi cilj od 1,5°C – koji bi osigurao opstanak i najugroženijih nacija – zahteva još bržu i odlučniju akciju. Ukoliko ne preduzmemo ništa, možemo vrlo brzo postati svedoci sve češćih i jačih oluja, suša i poplava. To donosi sve teže uslove za poljoprivredu, a sa vremenom potencijalno i potpunu izmenu kultura koje gajimo, poput čuvene domaće maline ili šljive. Teško da se nadoknada izgubljenih useva više isplati od ulaganja u planiranje poljoprivrede, šumarstva, energetike i drugih sektora osetljivih na klimatske promene. Tim pre što cena ugalja na tržištu stabilno opada. Ulaganje u fosilna goriva više nije tako isplativ biznis.

Ovu lekciju sada na teži način uče neke nama bliske zemlje, poput Poljske, čija se industrija ugalja nalazi u kolapsu i potpuni je teret poreskih obveznika. Sa druge strane, dve ključne zemlje, SAD i Kina, počeće su da preduzimaju ozbiljnije korake ka smanjenju emisija. Odlažeći predsednik SAD Obama je prošle godine doneo *Plan o čistoj električnoj energiji*, dok Kina drastično smanjuje svoje investiranje u ugalj, nastojeći istovremeno da reši i problem enormnog zagađenja vazduha. Te dve zemlje su uoči nedavno završenog *Samita 20 najrazvijenijih ekonomija sveta* (G20) zajednički objavile ratifikaciju *Pariskog sporazuma*, čime su se i formalno obavezale da će ispuniti svoja obećanja za smanjenje emisije, kao i da će ih na svakih pet

godina progresivno povećavati, kao što taj sporazum nalaže. Evropska unija je takođe na dobrom putu da taj sporazum ratificuje. Prema najavama Vladimira Zelenačića, i Srbija će to uraditi najkasnije do sredine sledeće godine. Tako će *Sporazum* uskoro stupiti na snagu, i pažnja će biti na njegovoj primeni.

Rešenja su dostupna

Primena *Pariskog sporazuma* suštinski znači transformaciju svih privrednih aktivnosti na tzv. ekonomiju nultih emisija, što pre svega podrazumeva postepenu tranziciju energetskog sistema na obnovljive izvore energije. Dostupnost rešenja i tehnologija se ne dovodi u pitanje. Električna energija se proizvodi iz sunca i vetra širom Evrope, na mestima sa mnogo manje sunčanih dana nego Srbija. Održivo korišćenje biomase i vodnih resursa u ove svrhe takođe može biti deo rešenja. Kompanije poput Tesla u SAD razvijaju baterije koju ovu energiju mogu da skladište i čuvaju za periode kada sunce ne sija i vetr ne duva. Povrh svega, troškovi ovih tehnologija progresivno padaju: podaci *Međunarodne agencije za obnovljive izvore energije* (IRENA) govore da su troškovi solarnih panela pali za 80% u odnosu na 2009. godinu. Ono što sada treba da se desi jeste prilagodavanje nacionalnih zakona novim uslovima u spoljnom okruženju: klimatskom, tehnološkom, ekonomskom i političkom.

Odluka na Vladi, primena na privredi... ali i na građanima

Tokom pripreme za UN Samit o klimatskim promenama prošle godine, Srbija je izradila svoj prvi klimatski plan u kome je iznala da namerava da smanji emisije gasova staklene baštne za 9,8% do 2030., a u odnosu na 1990. Može se reći da se od male zemlje u tranziciji i ne bi očekivalo mnogo više. Ipak, to ne piće vodu ako znamo da su naše današnje emisije već sada manje za 25% u odnosu na tu baznu, 1990. (koja se koristi kao osnova za poređenje prema metodologiji EU, prema kojoj se i mi ravnamo). Mi tako planiramo da u narednoj deceniji povečamo svoje emisije za 15%. Upravljujući se prema nacionalnoj *Strategiji razvoja energetike* za isti period, vidimo da se planira značajno proširenje energetskih postrojenja na ugalj... i tako dolazimo do tih brojki.

Da se razumemo, neko će morati sve to da plati – kako izgradnju novih termoelektrana, tako i račune od posledica klimatskih promena koji će paralelno stizati na naplatu. A u međuvremenu, ostale privredne grane kojima sada volimo da se dičimo, poput poljoprivrede i šumarstva ili vodnog bogatstva, trpeće zbog nedostatka ulaganja u pravovremeno planiranje mera adaptacije na klimatske promene, koje već sad trpe jer Vlada još uvek nedovoljno prepoznaće njihovu važnost.

Kako se budemo pomerali od donošenja politika ka primeni, sve će više biti na privredi i građanima da preuzmu reč

Ove jeseni u Srbiji počinje izrada *Nacionalne strategije za borbu protiv klimatskih promena*. Taj dokument treba da definiše kako će se ispuniti predviđeni nacionalni klimatski cilj od 9,8%, iako je jasno da je on već ispunjen. Obećanja predsednika Nikolića i bivšeg ministarstva jesu da će se u okviru izrade strategije razmotriti i ambiciozniji klimatski cilj, kojim bi Srbija ostvarila realno smanjenje štetnih emisija. Upravo u tome se ogleda velika važnost tog dokumenta.

Oni koji prate proces izrade javnih politika u Srbiji, već dobro znaju da se državne strategije izrađuju na osnovu onih predhodno usvojenih, čije se mere „kopiraju“. Obično nema analiza primene i održivosti tih prethodnih strategija, da i ne pratičamo o onome što se zove *cost-benefit* analiza (uporedivanje troškova i dobiti od primene određene politike ili mere), koja bi bila rađena i za opcije koje su bazine na novim tehnologijama, a ne na zastarelim projektima iz prošlog veka, čija se današnja izvodljivost ne proverava. Odličan primer takvog donošenja odluka je upravo *Strategija razvoja energetike do 2030. godine*, koja ne razmatra adekvatno iskorišćavanje domaćih potencijala obnovljivih izvora energije, već uprkos tehnološkom napretku i padu cene ovih tehnologija – i dalje ističe ugalj kao glavni domaći energet.

Nova klimatska strategija daje nam priliku da ovakve stvari promenimo, odnosno da realno sagledamo šta je tehnički moguće i uz koje troškove. O tome su već rađene brojne studije, koje pokazuju da je moguće zameniti ugalj obnovljivim izvorima, i to po ceni koja je konkurentna ulaganjima u nove termoelektrane. Uz adekvatno planiranje, moguće je započeti promenu energetskog sistema na način koji će biti fer kako za sve građane, tako i za one zaposlene u ovoj privrednoj grani. U isto vreme, dobijemo zdraviju životnu sredinu, smanjene zdravstvene rizike ali i povećanu otpornost na klimatske promene za sve privredne sektore – ne samo energetiku.

Na državi je da osigura da se nova strategija izradi na transparentan način, uz mogućnost svih zainteresovanih strana da učestvuju. Paralelno sa jenom izradom, treba raditi i na poboljšanju pratećeg zakonskog okvira koji i praktično može omogućiti razvoj održivih oblika energije, i naročito poboljšanje energetske efikasnosti, s obzirom na enormnu količinu energije koju trenutno traćimo.

Kako se budemo pomerali od donošenja politika ka njihovoj primeni, sve će više biti na privredi i građanima da preuzmu glavnu reč. U tom procesu, čeka nas transformacija javnih preduzeća, ali i razvoj malih i srednjih preduzeća koja u Evropi i svetu predvode tranziciju do održivog energetskog sistema. Zbog prirode obnovljivih izvora energije, koji su često manje kapaciteta i decentralizovani, posebnu ulogu imaju građani, kojima ovaj novi sistem može omogućiti da preuzmu kontrolu nad proizvodnjom i potrošnjom sopstvene energije. Jedan od jednostavnijih primera jeste upravo korišćenje solarne energije za zagrevanje vode, dok oni sofisticiraniji podrazumevaju instaliranje panela za proizvodnju struje na krovove svojih kuća. A mogućnosti je mnogo. Izbor je dakle, isključivo na nama: vreme je da izaberemo hoćemo li energiju iz ugalja zameniti onom iz sunca, ili će pak malinjake zameniti hektari neplodne zemlje?

DRAGANA MILEUSNIĆ je koordinator za energetske politike Jugoistočne Evrope pri briselskom sekretarijatu Climate Action Network Europe, jednoj od najvećih mreža civilnog društva koja se bavi klimatskim promenama i održivim razvojem.

MAXIME MARAIS – „Srča“ / Flickr

| KAKO ODBACIVANJE TRAMPA TUPI OŠTRICU KRITIKE

Usiljeno jedinstvo oko Hilari Klinton

Mukotrpna pobeda Hilari Klinton na predizborima demokrata nije bila dovoljna da zaseni njenu nepopularnost. Progresivni birači je i dalje okrivljuju zbog bliskosti sa Volstritom, ali nemaju drugog izbora nego da glasaju za nju. I rizikuju da će se ujediniti sa biznis zajednicom koja takođe preferira Hilari spram nepredvidljivog Trampa

PISÉ DŽON R. MEKARTUR

Konzervativni kolumnista Njujork tajmsa Dejvid Bruks pitao se u svojoj kolumni objavljenoj 24. maja 2016: „Zašto je Hilari Klinton toliko nepopularna? I umesto da odgovor potraži u političkim rezultatima, bavio se njenom psihologijom: „Početak svog objašnjenja počeću pitanjem: možete li mi reći kako se Hilari Klinton zabavlja?“

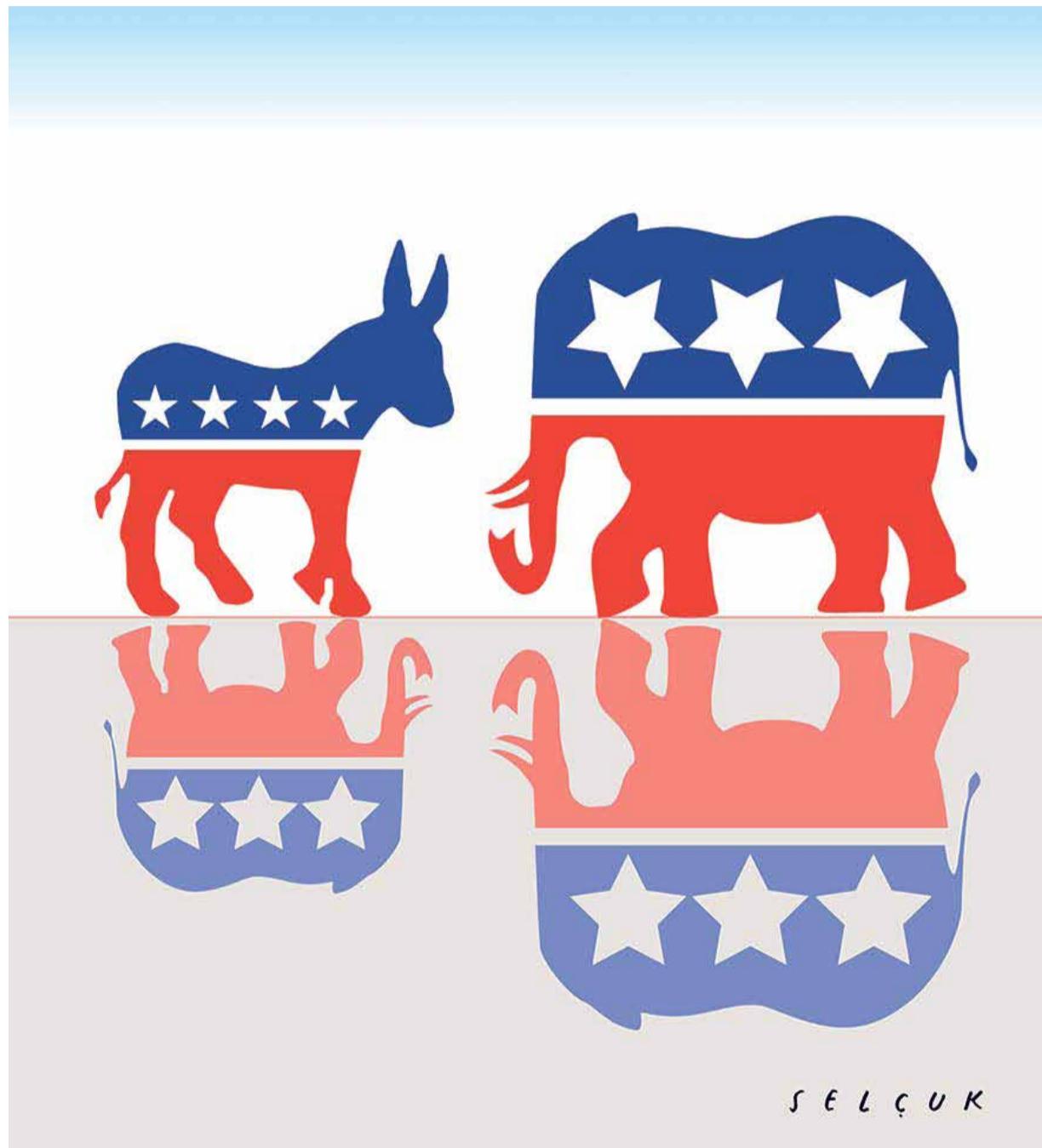
Dakle, ako bivša prva dama slabo privlači birače, to je pre svega zbog njenog temperamenta: stalno je opsednuta karijerom, nedostaje joj životne radosti. „Nepopularna je jer je radoholičarka“, kaže Bruks i smatra da je „izgubila vezu sa običajima našeg doba društvenih mreža koji visoko vrednuju intimu i ranjivost“. Ovakva blagost urednika bliskog Republikanskoj stranci je možda iznenadujuća. No, odbojnost spram Donaldova Trampa je tolika da smo svedoci (naizgled) neobičnih saveza.

Citajući Bruksa pomisili bismo da je Klintonova tek pristigla u američki politički život, iako je uskcesivno bila prva dama Sjedinjenih Američkih Država, senatorka i državna sekretarka. Da li je zaboravio podršku invaziji na Irak 2003, tri govora bankarima Goldman Sachs od kojih je svaki naplatila 225.000 dolara (202.000 evra), nepokolebljivu podršku sporazumima o slobodnoj trgovini i podršku svrgavanju libijskog vode Muamera Gadafija? A šta je sa sukobom interesa u koji je bila umešana Fondacija Klinton – neka vrsta porodične filantropske multinacionalne kompanije – dok je Klintonova radila u Obaminoj administraciji? Kako navodi *Njujork tajms* (18. oktobar 2015), rukovodoci fondacije su uspeli, intenzivnim lobiranjem kod državne sekretarke, da novac namenjen federalnom programu borbe protiv side u Ruandi prebaće na jedan od njihovih programa obuke.

A da ne pominjemo bliskost demokratske kandidatkinje sa Volstritom, čija armada finansira i njenu kampanju i fondaciju. Čak je i Tramp donirao Klintonovima više od 100.000 dolara 2009. godine. Treba reći da je ovaj milijarder dugo bio u srdačnim odnosima sa parom Klinton i da ih je pozvao na svoje treće venčanje u januaru 2005. U crkvi su „Bil i Hilari“ bili smešteni u prvom redu, sudeći po njihovim blistavim osmesmama sjajno su se proveli. Eto kako sa zabavlja Hilari Klinton.

Zapravo, glasati za Klintonovu u novembru znači odlučiti se za neodgovjivi par, u kojem su muž i žena najbliži savjetnici jedno drugome. Osim toga, bivša državna sekretarka je već položila svoje karte. Ako pobedi na izborima, njen suprug će voditi ekonomsku politiku. Biće odgovoran za „revitalizovanje ekonomije, jer on zna kako se to radi“, izjavila je na mitingu u Kentakiju 15. maja 2016.

Sudeći prema slici koju gradi o sebi, Hilari Klinton je pasionirano posvećena brizi o sudbini dece. Ta strast se rodila pre više od trideset godina, kada je njen muž bio guverner Arkanzasa. Od tada je u vezi sa dobrovornim organizacijama, poput *Children's Defense Fund*, u nadi da će izgraditi legendu o svojoj velikodušnosti. Međutim, u godinama koje je provela na jugu, posvetila je dane sasvim drugim stvarima: od 1992. do 1997. radila je u advokatskoj kancelariji *Rose*, specijalizujući se za pitanje patentna i intelektualnog vlasništva. Kao otelovljene sprege između političkog establišmenta i poslovnih krugova u Arkanzasu, kancelarija je među svoje klijente ubrajala i Volmart, razgranati lanac hipermarketa poznat po averziji prema sindikatima i ljubavi prema robi proizvedenoj po niskoj ceni u zemljama gde je radna snaga raspoloživa za beskočnu eksplotaciju (1).

Čak je i Tramp donirao Klintonovima više od 100.000 dolara 2009. godine. Treba reći da je ovaj milijarder dugo bio u srdačnim odnosima sa parom Klinton i da ih je pozvao na svoje treće venčanje u januaru 2005. U crkvi su „Bil i Hilari“ bili smešteni u prvom redu

Dobra saradnja sa Bušovom administracijom

Advokatski servis joj je otvorio vrata upravnog odbora te multinacionalne kompanije, u kojem je sedela od 1986. do 1992. za godišnju naknadu od 18.000 dolara (odnosno danas bi to bilo oko 31.000 dolara, ako se uzme u obzir inflacija). Učitost obavezuje, a ona je uvek pazila da ne pominje javno teme koje bi mogle uznemiriti kompaniju Bentonville, posebno njenu politiku smanjenja plata. A ipak, veoma je teško podizati decu ako zarađujete 19.427 dolara godišnje – kolika je trenutna prosečna plata kasirke u Volmartu. Po povratku sa putovanja na jug SAD 2013. i 2014. pisac Pol Teru je rekao da je u državi Arkanzas video „gradove koji liče na gradove u Zimbabveu, isto tako zanemarene i

opkoljene“. (2) Ismejavao je Fondaciju Klinton koja ima velike ambicije kada treba „spasti slonove u Africi“ – što je jedan od vodećih programa fondacije – ali je potpuno nezainteresovana za siromašne crnačke porodice u rodnoj državi Bila Klintona.

Još od svog prvog mandata predsednik Klinton se, radi poboljšanja finansiranja izborne kampanje koja je pre toga zavisila od velikih industrijskih sindikata, upregao da Demokratsku partiju skrene više udesno. Žestoko se zalagao za donošenje *Severnoameričkog sporazuma o trgovini* (*North American Free Trade Agreement*, NAFTA), toliko cenjenog za multinacionalne kompanije koliko prezrenog za demokratske birače. Hilari Klinton mu se u tome nije suprotstavljala. Dvadeset devetog septembra 1992. i sama je

prisustvovala ključnom sastanku koji je održan u hotelu „Sheraton“ u Arlingtonu (Virdžinija), nakon kojeg je njen suprug odlučio da podrži sporazum o kojem je pregovarao odlazeći predsednik Džordž Buš (starior). Potom je doprinela definisanju strategije ubedljivanja tvrdoglavih birača: trebalo je „osvojiti jednog po jednog predstavnika, prepoznajući kojim se može manipulisati i na koji način“, rezimirao je Tomas Najds, bivši član Klinton tima. (3) Novembra 1993., zahvaljujući podršci tada drugog najavljnjeg republikanca u Predstavničkom domu – Njutnu Gringiću, sporazum NAFTA je ratifikovan. Prva dama SAD je time bila zadovoljna: „Mislim da je NAFTA dokazala svoju efikasnost“, procenila je 6. marta 1996. godine.

Ohrabren uspehom slobodne trgovine, Klinton će postepeno revidirati ključne principe američke države blagostanja, koja je na snazi od tridesetih godina 20. veka i Ruzveltovog *Njū dila*. Uvek uz podršku Gingrića, koji je nakon poraza demokrata na izborima za dvogodišnji mandat 1994. postao predsednik Predstavničkog doma, nametnuo je reformu sistema javne pomoći koja je uskratila socijalnu pomoć za više od jedanaest miliona siromašnih porodica. U znak protesta, Peter Edelman – suprug osnivačice dečejeg fonda *Children's Defense Fund*, toliko dragog Hilari Klinton – dao je ostavku sa mesta pomoćnog sekretara za planiranje i evaluaciju: „Ovaj zakon ne podstiče rad,

Kazniće milione siromašne dece“, izjavio je u martu 1997. za mesečnik *The Atlantic*. Da li su deca, naročito obojena i latino, bila pogoden politikom koju provodi njen muž? Još jedanput, Hilari Klinton je o tome čutala.

Nekoliko godina kasnije, još uvek uz pomoć saradnje sa republikanskim „protivnicima“, predsednik je deregulisan Volstrit. Novembra 1999. je ukinuo je zakon *Glass-Steagall*, koji je od 1933. odvajao funkcije komercijalnih i poslovnih banaka ne bi li sprecio špekulacije sa novcem malih štedisa. Neki, poput republikanca Džona Mekajna, sada predlažu reviziju ukidanja tog zakona. Ali ne i demokratska kandidatkinja: „Neće biti vraćanja na Glas-Stagalov zakon“, odsečno je rekao njen ekonomski savetnik Alan Blajnder u razgovoru za Rojters 13. jula 2015.

Lična politička karijera Hilari Klinton uistinu počinje 2000, uz podršku muža i njegovih moćnih veza u Demokratskoj stranci, kandidovala se za mesto senatorke Njujorka, države u kojoj nikad nije bila. Nakon što je izabrana, odveć lako je saradivala sa Bušovom administracijom. Desetog oktobra 2002. u Senatu je potvrdila svoju podršku invaziji Iraku, oslanjajući se na sve laži Bele kuće o „oružju za masovno uništenje“ Sadama Huseina. Zalažući se za koncept „preventivnog rata“, povukla je paralelu sa bombardovanjem Srbije 1999. o kojem je odluku doneo njen muž iz, kako kaže, plemenitih pobuda, kako bi „zaustavio progon i etničko čišćenje više od milion kosovskih Albanaca“. I dodaje: „Možda je na mojoj odluci uticalo osmogodišnje iskustvo u Beloj kući, tokom kojeg sam gledala kako se moj suprug suočava sa svim izazovima pred našom nacijom.“ Ne baš feministička izjava, što i nije čudno, s obzirom na to da dolazi od žene koja se danas na svom nalogu na Titeru najpre određuje kao „supruga, majka, baka“.

Govor u Senatu iz 2002. odlikuje izuzetnu banalnost izražavanja, ali bi bilo nepravedno optužiti Hilari Klinton za njegovo autorstvo. Profesorka Barbara Fajman Tod se ionako žalila da se njeni ime ne pojavljuje u knjizi *It Takes a Village* (4), bestseleru prve dame koji je posvetila „lekcijsama kojima nas uče deca“. Nije čak sigurno ni da je napisala svoje *Memore* (5): da bi ispričala sećanja državne sekretarke, organizovala je „tim za knjigu“, koji jedva da pomini. (6)

U svakom slučaju, priča o četiri godine koje je provela na čelu američke diplomacije ne uliva mnogo povereњa. Godine 2011. dok se širi libijska pobuna, Hilari Klinton je isprva oprezna. „Ja sam od onih koji misle da bi samostalna akcija Sjedinjenih Američkih Država, bez međunarodnog odobrenja, doveća zemlju u situaciju sa nesagledivim posledicama“, izjavila je 11. marta pred odborom Kongresa. Potom se predomislila. Zašto? „Sarkozy mi je neprekidno pričao o vojnoj intervenciji. On je dinamična osoba, uvek puna živahne energije, obožava biti u centru pažnje. Takođe, pod uticajem je intelektualca Bernar-Anrija Levija. Obojica su iskreno potreseni nevoljom libijskog naroda koji je pod brutalnim režimom diktatora“, ispričala je. Zavedena uveravanjima francuskog dua i želeti da spreči „humanitarnu katastrofu“, državna sekretarka se prebacuje u intervencionistički tabor. Zajedno sa predsednikom Barakom Obamom, pozuruje SAD u novi rat, bez odobrenja Kongresa, kako to inače nalaže Ustav. Na sreću, sve se dobro završilo: „U roku od sedamdeset dva sata porazena je vazdušna odbrana [Gadafija] i narod Bengazija je spasen od neizognog uništenja.“ Ostatak knjige je u skladu sa ovim tonom.

| ČAVISTI ZBIJAJU REDOVE

Period radikalizacije u Venecueli

U meri u kojoj se nestašica povećava, Venecuela tone u ekonomski haos. Kao pobednička snaga na parlamentarnim izborima u decembru 2015., desnica nastoji da organizuje referendum kako bi svrgnula Nikolasa Madura, naslednika Uga Čaveza. Da li bi potencijalna pobjeda na referendumu mogla da povrati levici veru u sebe?

PIŠE LOIK RAMIREZ

Očigledni zaokret po pitanju slobodne trgovine

Hilari Klinton zna da je njen desničarski imidž prepreka za osvajanje Bernija Sandersa. Povučena uveo zbog svog socijalističkog rivala tokom primarnih izbora, nedavno je otpočela sa različitim progresivnim merama: oporezivanje banaka koje se previše zadužuju, povećanje minimalne plate na 12 dolara po satu, uskladivanje troškova upisa na fakultet sa primarnoj roditelja itd.

Njen zaokret po pitanju slobodne trgovine posebno je spektakularan. Ako se 15. novembra 2012. divila Transpacifičkom partnerstvu (TPP) kao „izvanrednom modelu slobodno-trgovinskih sporazuma koji će uspostaviti transparentno i pravedno slobodno tržište“, tri godine kasnije vetr je promenio pravac. Kritike Trampa i Sandersa su izgleda ubedile birače: „Danas nisam sklona onome što znam o Transpacifičkom partnerstvu. Ne verujem da će dostići visok nivo zahteva koje sam postavila“, izjavila je 7. oktobra 2015. Ipak, Klintonova odbija da zaustavljanje TPP-a upiše u svoj predsednički program.

Demokratska kandidatkinja se ipak čini predvidljivijom od Trampa, koji umnožava nasilne govore protiv „radikalnih muslimana“ i „imigranata“. Njena smirenost i osećaj za meru čak privlače republikanske redove. Meg Vitman, generalna direktorka Hjulet-Pakarda i bivša pomoćna direktorka za finansije Vilarda Mita Romnija – konzervativnog kandidata na prošlim predsedničkim izborima, otvoreno joj je izrazila svoju podršku. Baš kao i neokonzervativac Robert Kagan, takođe bivši Romnijev savetnik. Čak je i porodica Buš najavila da će se uzdržati od glasanja na sledećim izborima.

Pored toga, Klintonova uživa čvrstu podršku medijskog establišmenta, koji je predstavlja kao poslednji bedem protiv varvarstva. „Jesu li nacionalni izbori ikada nudili tako radikalni izbor?“, pitalo se 20. juna 2016. Dejvid Remnik, glavni urednik magazina *The New Yorker*. „Hilari Klinton mora voditi snažnu i odlučnu kampanju protiv najopasnijeg i najnepredvidljivijeg kandidata – demagoga koji prelazi sve granice, uključujući i one koje se tiču pristojnosti, ne bi li osvojio vlast.“

Ovaj tip diskursa podseća na sukob između Žaka Širaka i Žan-Marija Le Pena 2002., kada je francuska levica moralu da podrži desničarskog kandidata kako bi zaštitala zemlju od „fašističke opasnosti“. Mada, Širak je nesumnjivo bio progresivniji od Hilari Klinton, posebno u spoljnoj politici. Američka predsednička kampanja bi pre mogla liciti na duel između Angele Merkel i Silvija Berluskonija, u kojem bi američka levica odlučila da podrži Merkelovu.

DŽON R. MEKARTUR je direktor mesečnika *Harper's Magazine* i autor knjige *L'Illusion Obama. Chroniques d'un intellectuel libéral aux États-Unis*, Les Arènes, Pariz, 2012.

PREVOD: Maja Solar

- (1) Videti naš dosje „La multinationale du XXIe siècle“, *Le Monde diplomatique*, januar 2006.
- (2) Paul Theroux, „The hypocrisy of “helping” the poor“, *The New York Times*, 2. oktobar 2015.
- (3) Citirano prema: John R. MacArthur, *The Selling of “Free Trade”: NAFTA, Washington and the Subversion of American Democracy*, Hill and Wang, Njujork, 2000.
- (4) Hillary Rodham Clinton, *It Takes a Village: And Other Lessons Children Teach Us*, Simon & Schuster, Njujork, 1996.
- (5) Hillary Rodham Clinton, *Le Temps des décisions. 2008–2013, Mémoires*, Fayard, Pariz, 2014.
- (6) Paul Farhi, „Who wrote that political memoir? No, who actually wrote it?“, *The Washington Post*, 9. jun 2014.

„Ne! Ne radi to!“, grdi jedna žena čoveka koji je upravo šutnuo kartonsku kutiju napunjenu hranom, ogorenim što treba da čeka ministra omladine da bi počelo deljenje hrane. Nestrpljivi čovek napušta mesto na kojem su okupljeni članovi lokalnog Komiteta za snabdovanje i proizvodnju (CLAP), gotovo isključivo žene.

Stvoren u aprilu 2016., taj mehanizam ima cilj da se bori protiv pronestrevene prehrambenih proizvoda i špekulacija koje, po mišljenju venecuelanske vlade, pustoše prodavnice u zemlji. Putem raznih organizacija, uključujući i CLAP, država svakom stanovniku dostavlja osnovne prehrambene proizvode (pirinac, brašno, ulje...) koji se mogu naći samo na crnom tržištu po previsokim cenama. Kilogram mleka u prahu koji košta 70 bolivara (6,36 evra (1)) po zvaničnom kursu, razgrabi se na ulici i po trideset puta većoj ceni.

Deljenje namirnica najzad počinje. „Rekao sam im da počnu i da ne čekaju na ministra“, poverava nam se Jesus Guzman, koji živi u tom kvartu. „U suprotnom, ljudi bi ga dočekali nazivajući ga pogrdnjim imenima.“ Punih ruku, aktivisti počinju raspodelu dragocenog plena u krugu zgrade Ornos de Kal, u srcu kvarta San Augustin u Karakasu.

„Za koje novine radiš? Pripadaš li nekoj političkoj organizaciji u svojoj zemlji? Kakvi su tvoji prvi utisci o Karakasu?“, zapitkuje pomalo insistirajući, lice skriveno iza debelih naočara. Reklo bi se da Jurami Kintero, zamenica ministra omladine, ima umereno poverenje prema stranim novinarima. I ne čekajući na odgovor, ona nastavlja svoj posao, usred grupe od pola tuceta ljudi. Idući sprat po sprat, sa listom u ruci oni raspodeljuju kese sa namirnicama, koje su prodane po fiksnim i smanjenim cenama.

U hodnicima, ostavivši otvorena vrata stanova iz kojih proviruju dečje glave, stanari slušaju javne govore.

„Mi se sada suočavamo sa trgovinskim ratom“, galami Rodbesa Poleo, poslanica *Ujedinjene socijalističke partije Venecuele* (PSUV), koja nosi dres nacionalnog fudbalskog tima. „Ali smo tu da vam pokazemo da vas revolucija brani. Mi smo s ljudima!“ Onda na red dolazi gospoda Kintero, koja zauzima ozbiljniji ton: „Organizacije CLAP nisu rešenje za sve, ali to je početak. Zahvaljujući njima mi upravo nanosimo snažan udarac ovoj mafiji koja nas pljačka.“

„Mafija?“ Ovo je upućeno sektoru poslodavaca, za koje i desničarska vlada priznaje da prave ekonomski haos obustavljujući proizvodnju, i što je još problematičnije, i uvoz, u zemlji koja u inozemstvu kupuje veliki deo onoga što troši. Trideset prvog maja 2016. poslanik PSUV-a Rikardo Molina osudio je na televiziji odluku kompanije *Ovomar* da uništi tri miliona jaja namenjenih za

LUZ NAS VELAS – „Beleza“

prodaju. „A mleko!“, dodaje Čarls Ruiz, aktivista PSUV-a. „Mi smo više puta pronašli na hiljadi litara mleka prosto na putevima. Sve to po analogu gazda, sa ciljem da se izazove nestašica.“ Nedostatak osnovnih potrepština u prodavnicama je nepodnošljiv. Na crnom tržištu, cene su ogromne i podstiču inflaciju, koja će po projekcijama *Medunarodnog monetarnog fonda* (MMF) u 2016. dostići 700%. U kesama koje su podejmene tog jutra 28. maja 2016. nalaze se šećer, mleko, brašno, ulje, pirinac i testenine, po ukupnoj ceni od 475 bolivara, što je manje od cene kilograma mleka u prahu na crnom tržištu.

Bežanje u individualizam

U malom dvorištu naselja Marin, Marta Gonzales, radnica u sektoru za kulturu, pomaže prijateljima u slikanju murala; što je, kako ona objašnjava, kulturna aktivnost namenjena održavanju, nadaju se oni, angažovanja mladih u

Zidovi i fasade Karakasa odslikavaju političku situaciju u zemlji: stanje trajnog sukoba. Plakati na kojima se reklamiraju gazirana pića ili lanci brze hrane, nadmeću se za prostor sa revolucionarnim sloganima ili muralima na kojima su prikazane Čavezove oči

sa Martom. Već je uradio dobar broj fresaka koje se ovde mogu naći. Na glavi nosi veliki crveni kačket koji je tonu sa košuljom iste boje – onakvom kakve nose čavisti, govori hvatajući vazduh poput boksera koji se bori sa nevidljivim protivnikom. „Ovde se sve može naći! Ali na crno. I svi to rade. Osoba stane u red rano ujutru da kupi pelene, što joj je omogućeno s obzirom na broj lične karte koju je na redu za raspodelu tog dana, iako nema dece. Ona oduzima zalihe i prodaje ih na drugoj strani trotoara po desetostrukoj ceni.“

Ruiz daje još jedan primer: „Pekar kupuje brašno od bahakerosa (onih koji profitiraju od preprodaje regulisanih proizvoda, *prim. prev.*) Pošto je njegovac cena propisana od strane vlasti, on ne može da ga preproda ukoliko se brašno ne koristi za pravljenje hleba, koji se sam po sebi može prodavati skup. Pokazujući na red u kojem ljudi čekaju ispred jedne pekare, on zaključuje: „A oni koji kupuju hleb to znaju. To održava neku vrstu bekstva u individualizam“, nastavlja Viktor. „Ljudi nemaju osećaj da čine deo političke zajednice.“ Na pitanje zašto država ozbiljnije ne kažnjava takvu praksu, tako suprotnu socijalističkom projektu koji zagovaraju predsednik Maduro i njegov prethodnik Ugo Čavez, Viktor razocarano kaže: „To je pitanje za milion...“

Drugi, uključujući i novinara kanala TeleSur, Eduarda Rote, pružaju neke elemente odgovora. Ponekad ublažavajući: „Ni proizvodnja ni uvoz nisu opali: na istom su nivou već godinama. Sto se tiče raspodele, nasuprot tome, to je nešto drugo. Sve što ne možeš naći u prodavnicama, naći ćeš napoljni.“ Prelaz sa tradicionalne trgovine u ilegalnu stvorio je ogromno tržište, od kojeg mnogi profitiraju ili zavise. „To je kolektivna stvar“, zaključuje Rote. „A ova vlada nije diktatura: ona ne želi da mnoge ljudi otudi od sebe.“

Na televiziji stalno puštaju jedan spot koji je finansirala država: u učionicama nastavnica pita učenike šta bi želeli da rade u životu. Jedan od njih odgovara da će biti *bahakero* kao njegov otac. Spot se završava podsećanjem na ilegalan i nemoralan karakter krijućenja nasuprot marljivom i poštenom radu... To je pokušaj da se podigne nivo osetljivosti za koji je teško poverovati da će moći da zaustavi zlo.

Jer ekonomika ranjivost države

Na televiziji stalno puštaju jedan spot koji je finansirala država: u učionici nastavnica pita učenike šta bi želeli da rade u životu. Jedan od njih odgovara da će biti *bahakero* kao njegov otac. Spot se završava podsećanjem na ilegalan i nemoralan karakter krijumčarenja nasuprot marljivom i poštenom radu

Venezuela nije nova pojava. Ona se uglavnom oslanja na zavisnost od prihoda od nafte (2). „Godine 1930, ekonomista Alberto Adrijani pozivao je da se razvija ekonomija: uzgoj stoke, poljoprivreda, industrija. On je rekao da se nafta poseje“, objašnjava nam Karlos Mendoza Potela, direktor pregleda koji izdaje *Centralna banka Venezuela*, iza svog stola na kojem su izloženi uzorci nafte i sumpora. „Mi to nismo nikada uradili. Kako, posejati naftu? kada su resursi tako veliki!“ Dokazano je da Venezuela poseduje najveće rezerve nafte u svetu, koje, što je paradoxalno, obeshrabruju produktivne investicije. Vraćajući se na svoju analizu karipske verzije „holandske bolesti“, koja sprečava industrijski razvoj zemlje sa ogromnim bogatstvom sirovina, Mendoza Potela sumira: „Ovaj eksterni prihod povećava našu sposobnost za uvoz i apresijacijom naše valute snižava nam izvoznu konkurentnost.“

Isto kao i njegovi prethodnici, Čavez je tokom svog predsednikovanja (1999–2013) pokušao da ispravi to strukturno zlo, ali uzalud. Potela kaže: „Ima tome nekoliko godina kako se jedan moj prijatelj našao u jednoj od najproduktivnijih poljoprivrednih oblasti, u državi Barinas, u centru zemlje. Trebalo je da napravi poduzi let helikopterom. Sa neba, iznenada, ugleda žute i zelene zakerpe. Silazi da pogleda šta je to. Radilo se o ogromnim parkinzipima napuštenih traktora: zelenih marke „džon djer“ i žutih marke „katerpilar“. Šta to znači? Iskorušen je kredit za poljoprivredu i kupljeni su traktori. Ali to nije uspelo... Od onog što je preostalo“,

nastavlja naš sagovornik, „sredstva za finansiranje poljoprivrede pretvorena su u špekulacije nekretninama u Karakasu.“

Rizik da se nastupa i govori kao opozicija

Zar harizmatični predsednik koji je umro 2013. ne bi trebalo da snosi nikavu odgovornost za to? Naš sagovornik se nasmiješio: „Šta radi Čavez po svom dolasku na vlast 1999? On ne napada najpre na ekonomiju, već se ustremljuje na rešavanje hitnih potreba društva: na neuhranjenost, na stambene probleme. Ja mu to ne zameram; to je ono što je nalagala ljudska solidarnost. Ali tako se ne unapređuje domaća proizvodnja.“ Razume se da taj izbor nosi sa sobom teške posledice koje se sada pokazuju. Baš kao i kod potrošnje kalorija, koja je u porastu zahvaljujući preraspodeli bogatstva, u porastu je i uvoz hrane od dolaska Čaveza na vlast. Prema istraživanjima Alis Maćado Alison, uvoz hrane je porastao sa 1,4 milijarde u 2000. na 6,5 milijardi u 2013. godini (3). Potrebe stanovništva nisu se od tada smanjile, ali je vrednost bolivara opala, što dodatno pogoršava problem.

Ni „ekonomski rat“, ni socijalne mere kao prioriteti čavizma nisu dovoljni da bi se objasnile nestašice, po recima Mendoza Potele, koji uzima primer šećera. „Vlada drži sve veće šećerane: ona ih je ekspropriala, ali proizvodnja ne dostiže čak ni nivo domaće potrošnje. Sve je stalo, trska se ne žanje. Da li je to zbog sabotaže ili nefiksnosti? Ne znam. Vi ćete reći da ja govorim kao pristalica opozicije, ali korupcija

je svudal“ Prema jednoj studiji udruženja *Ekoanalitika*, „oko sedamdeset milijardi dolara bilo je pronevereno putem uvoza između 2003. i 2012. godine. Dvadeset odsto uvoza od strane privatnih kompanija i 40% onog kojim su upravljale agencije ili kompanije pod kontrolom vlade bilo je lažno“ (4). Mendoza Potela zaključuje: „Mi nismo kapitalistički način razmišljanja zamenili onim drugim, socijalističkim, već načinom razmišljanja korumpiranih službenika.“

„Korupcija“: nije bilo nijedne rasprave tokom naše posete, a da ta reč nije izgovorena. Išlo se sotde da su mnogi kritikovali vladinu „blagost“ u borbi protiv te pošasti. „Vlada ne želi da se pokaže kao previše stroga da ne bi nanelu štetu popularnosti predsednika“, kaže Fermín Sandoval, koji vodi računa o radiju u četvrti Petare. „Suzbijao je on ili ne, mediji će ionako reći da je u Venecueli diktatura.“

Nalazimo se u periodu radikalizacije

Blistavi 4 x 4 automobil ulazi u ulicu koja se graniči sa Trgom Bolívar, tako nazvanim u čast Oslobođioca, vode u borbi za nezavisnost Simona Bolívara (1783–1830), kojeg je Čavez učinio jednim od svojih junaka. Pitamo dve mlađe žene, obučene u crveno, na terasi jednog kafea: „Da li je to automobil nekog od pripadnika one „elite“ koju osuduju bolivarski revolucionari?“ One podižu pogled ka nebū: „Pre će to biti automobil nekog ministra ili rukovodioca PSUV-a!“ Da li je zaista tako? Nemoguće je reći. Ali sva svedočenja to potvrđuju: jaz između načina života nekih rukovodilaca čavista i njihove baze aktivista iskopao je još jedan, onaj drugi – politički jaz.

To se nigde ne vidi tako dobro kao u četvrti *Enero 23*, istorijskom bastionu venezuelske levice, centru narodnog otpora tokom ustanka u periodu sedesetih godina 20. veka i u decenijama koje su usledile. Tu je pobedila opozicija na parlamentarnim izborima 6. decembra 2015., što je označilo oštar nacionalni poraz čavizma (5). „Sa samo dvadeset glasova razlike“, naglašava Huan Kontreras, vodeća politička ličnost u toj četvrti. On nas pozdravlja u sedištu gradskog radija *Al son del 23*, gde radi za organizaciju *Kordinacija Simon Bolívar*. „Naše prostorije se nalaze u bivšoj policijskoj stanici gde su šezdesetih godina mučili mlađe levica. Bilo nam je važno da zauzmemos mesta kao što je ovo.“ Na fasadi zgrade sada se ističu likovi Ernesta Če Gevare i Simona Bolívara, ili graffiti u prilog „palestinskoj stvari“. Za mnoge je Huan Kontreras bio pravi kandidat njihovog okruga. Međutim, on je odstupio po naredjenju PSUV-a u korist kandidata sa strane, „Greška“, priznaje skromno ovaj aktivista.

Takvi postupci objašnjavaju preokret do kojeg je došlo u decembru 2015., po mišljenju Eduarda Rotea, koji podseća da je PSUV više štete pretprezbog zbog apstencije čavista nego zbog snažnog talasa opozicije. „Izbori su bili fer“, povedači on. „Nije bilo prevare. Ali je partija, koja je suviše birokratska, pucala sebi u nogu odibivši kandidate koje je predložila baza.“ U četvrti *Enero 23* mnogi kažu da su u znak protesta bili uzdržani.

U narednom periodu čavizam će zbiti

svoje redove. Prvog junu 2016. manifestacija podrške vladi okupila je mlade čaviste u glavnom gradu. U svečanoj atmosferi, stotine srednjoškolaca, učenika i studenata marširalo je avenijama skandirajući reči podrške vlasti i mašući zastavama PSUV-a, Venecuele ili Kube. Skup je po dolasku u palatu *Miraflores* pozdravio predsednik Maduro. Rukovanja, klicanje...

Po mišljenju Fidela Barberita, nastavnika na Nacionalnom eksperimentalnom univerzitetu umetnosti (*Unearte*), neki čavisti iz toga izvlače ohrabrujuće zaključke: uprkos činjenici da je i opozicija, sa svoje strane, organizovala velike proteste, takva mobilizacija, po njihovom mišljenju, sugerise da bi oni, ukoliko bi bio održan referendum za opoziv (6), pobedili. „Nalazimo se u periodu radikalizacije: maske su pale. Desnica koja je očajna i zabrinuta za odbranu interesa SAD, promenila je scenario. Ovo je pravi rat.“

Sandoval nam priprečava jedan događaj koji smatra važnim za razumevanje sadašnje situacije. „Ove nedelje deseo se oružani napad na policiju ovde u Petare! Maskirani ljudi pucali su iz mitraljeza – bile su to paravoje formacije. To je bio probni balon. Cilj je bio da se vidi da li u uslovima nestašice jedan sukob može da izazove socijalnu eksploziju. Zasad, većina stanovništva ne želi da učestvuje u tome jer zna ko sve to izaziva; ali mislim da će se ljudi umoriti. Loše prikrivajući svoju zabrinutost, on dodaje: „Kako to da se u takvim slučajevima pozivaju mladi policijski reguti? Zašto vlada ne šalje specijalne jedinice?“

Umesto odgovora, Barberito, koji je bio ministar kulture u prvom Madurovom kabinetu, podseća kako su izvedene operacije za oslobadanje naroda (OLP), predvodene *Snagama bolivarske vojske*, u letu 2015.: „Cilj tih operacija je da demonitraju paravoje organizacije. Mi ne uzmičemo pred fizičkom bombom.“

Društveni aktivista Ruben Pereira takođe pokazuje svoju uverenost u ishod mogućeg referenduma za opoziv. Ali on sumnja da bi jedna takva pobeda bila dovoljna: „Referendum ne bi ništa postigao. Mi bismo na njemu pobedili, i šta bi bilo posle? Opozicija bi i dalje bila tu.“

Koje rešenje je po njemu najbolje? „Konstitutivna skupština. Na Madurovom mestu, ja bih svoj mandat stavio u igru, kao i mandat ove Narodne skupštine desnice. Sve treba staviti na stol!“ Po njemu, „novo skretanje ulevo“ trebalo bi da ima kao cilj jačanje moći naroda, institucije koje su paralelne tradicionalnoj državi trebalo bi da unaprede učešće građana (7)... Tu opet ostaje jedno pitanje: ima li Maduro potrebnu podršku za takav projekat u okviru PSUV-a, za koji svaki kažu da je ogrezao u korupciji?

Manje optimistična u pogledu ishoda referenduma, Marta Gonzales, međutim, odbija da potone u mrzvolju. Šamar na izborima 2015.? „Naročito poraz boliburzoazije [funkcionera koji su imali koristi od revolucionarnog pokreta]. To me mnogo ne zabrinjava, u meri u kojoj ono što je postignuto, misije, socijalni programi, sve to, ostaje u glavama ljudi. Oni neće dozvoliti da im to bude oduzeto. I još, uprkos ekonomskom ratu, čavizam je osvojio pet miliona glasova. To je vrst

jezgro pokreta; to je ogromna stvar.“

Pitanje je, kaže ona, sledeće: šta će uraditi oni koji su glasali za opoziciju misleći da će ona okončati nestašice? U vezi sa tim, čavisti nisu oklevali da se sa ironijom odnose prema klipu kampanje *Okrugli sto demokratskog jedinstva* (MUD), koalicija opozicionih partija, pod nazivom „Poslednji red“, u kojem ljudi strpljivo čekaju u redu „poslednji put“ da bi glasali, rasterali čaviste i time završili sa nestašicama.

Gazirana pića i revolucionarni diskurs o očuvanju poretka

„Moglo bi se očekivati da će, kada imate toliko poslanika u Skupštini, pustiti da prodaju popularni zakoni koji se tiču ekonomije i bezbednosti“, primećuje Rote. „Ali ne! Prva stvar o kojoj glasate je zakon o amnestiji!“

Tim zakonom koji suspenduje pravne postupke počev od 1. januara 1999. do dana stupanja na snagu ovog zakona, oslobađaju se od optužbe pocinoci zločina ili krivičnih dela, kao što su „klevete i uvrede“ protiv zvaničnika ili učesnici „u događajima od 11. aprila 2002. i narednih dana“. Tih dana su opozicija, ljudi iz biznisa i mediji izveli orkestrirani državni udar (8).

Zidovi i fasade Karakasa odslikavaju političku situaciju u zemlji: stanje trajnog sukoba. Plakati na kojima se reklamiraju gazirana pića ili lanci brze hrane, nadmetuju se za prostor sa revolucionarnim sloganima ili muralima na kojima su prikazane Čavezove oči. Zasad postoji „minimalni prag svesti naroda“, kako kažu čavisti, koji je pomogao da se izbegne socijalna eksplozija, u velikoj meri zahvaljujući svakodnevnom radu najšire baze aktivista. Rano ujutro, na trotoarima se formiraju redovi u kojima stope desetine ljudi. Ispred pekarja, apoteka, prodavnica, banaka, mirno, čitajući novine ili razgovarajući sa onima pored sebe, stanovnici Karakasa strpljivo čekaju. Do kada?

LOIK RAMIREZ je novinar. Autor je knjige *Ubijena ruža*, Gabrijel Peri, Pariz, 2015.

PREVOD: Aleksandar Stojanović

(1) Venezuelska valuta ima mnogo nižu vrednost na crnom tržištu. Sada na paralelnom deviznom tržištu 70 bolivara odgovara vrednosti 0,14 evra.

(2) Pročitati: Gregori Wilpert, *Venezuela se davi u svojoj nafti*, *Le Monde diplomatique*, novembar 2013.

(3) Libération, Pariz, 24. jun 2013.

(4) William Neuman et Patricia Torresmay, *Venezuela's economy suffers as import schemes siphon billions*, *The New York Times*, 5. maj 2015.

(5) Opozicija je osvojila 109 mesta u Narodnoj skupštini, naspram 52 za PSUV, od ukupno 167 mesta. Vidi: Gregory Wilpert, *Avis de tempête au Venezuela*, *Le Monde diplomatique*, januar 2016.

(6) Zahtevan od strane opozicije i održan u aprilu 2016. od Narodne skupštine, referendum za opoziv zahteva potpis 20% braćkog tela. Sedmog junu 2016. *Nacionalni savet za održavanje izbora* (CNE) potvrdio je većinu potpisa (vlada je osudio prevara). Sada, međutim, potpisnici treba da lično potvrede svoj izbor. Vlada pak želi da uspori taj proces kako bi očuvala vlast do kraja mandata predsednika Madura, 2019. godine.

(7) Vidi: Yolett Bracho et Julien Rebottier, *La révolution bolivarienne par sa base*, *Le Monde diplomatique*, januar 2016.

(8) Vidi: Maurice Lemoine, *Hugo Chávez sauvé par le peuple*, *Le Monde diplomatique*, maj 2002.

Preplatite se na Le Monde diplomatique

Najveći list za intelektualce na svetu, svakog meseca samo uz Nedeljnik

PREPLATA

SRBIJA	INOSTRANSTVO
6 meseci	3.900
12 meseci	7.800

Dostupno u digitalnom formatu novinarnica.net

Potvrdu o uplati pošaljite na adresu: **Nedeljnik, Bulevar kralja Aleksandra 43, Beograd**
ili na mejl preplata@nedeljnik.co.rs Dodatne informacije na 011/303-48-69

SPECIJALNA PONUDA PREPLATA ZA 2016.

52 broja Nedeljnika na kućnu adresu za samo **5.000 RSD**

poklon-knjiga svetski bestseleri po izboru čitalaca

- **Le Monde diplomatique**
- **The New York Times International Report**
- **Original**
- **R Magazin**

| NAROD PREPUŠTEN SEBI

Irak, kolos na glinenim nogama

Trinaest godina nakon vojne invazije Sjedinjenih Američkih Država i njihovih saveznika, Irak ne uspeva da izđe iz haosa i nasilja. Deo teritorije je pod kontrolom Islamske države (ID), a vlada i politička klasa nisu u stanju da ujedine zemlju i osiguraju bezbednost iznurenom stanovništvu

PIŠE PITER HARLING

ALEKSANDAR TODOROVIĆ – „Sveti spisi“

Iračka električna mreža je savršeno odgovarajuća metafora. Kao polazna tačka svih ljudskih aktivnosti, pristup električnoj energiji bi trebalo da bude najmanji problem u zemlji bogatoj ugljovodonicima, zemljii kroz koju protiču velike reke i koja je osučana kao Edenski vrt. (1) Ali snabdevanje električnom energijom upravo ilustruje neuspehe i neodržive putanje iračkog političkog sistema.

Najpre, država obezbeđuje struju sporadično, ograničeno na nekoliko sati tokom dana. Situacija nije ništa bolja ni u kvartovima gde dominira šiitska populacija: u pogledu disfunktionalnosti sistem uopšte nije sektaški... U Basri, velikom gradu na jugu koji leži na velikim resursima nafte i gde temperatura prelazi preko 50 stepeni, lokalne vlasti su očekivale nerade kao odgovor na letnje restrikcije, te su zatražile pomoć od susednog Irana. Ovo mnogo govori o tome što se sve može očekivati od Bagdada.

Iračani su prisiljeni da se oslanjaju na kolektivne improvizovane sisteme, što je rezultat logike privatizacije i divlje decentralizacije. Svaki kvart posedeće velike generatore koji snabdevaju celu ulicu. Iz njih ide mnoštvo žica koje se poklapaju sa mnoštvom individualnih preplatnika, sadašnjih i prošlih. Mnoge žice više ne rade, ali ništa ne mari: dovoljno je dodati nove, a taj proces sedimentacije podseća na dodavanje novih nivoa ogromnom i višeslojnog aparatu bezbednosti koji je i dalje neefikasan.

Pojedinac se često mora oslanjati sâm

na sebe. Svaka kuća ima i svoj sopstveni generator, u slučaju da se ulični generator pokvari. Njihovi motori takođe iziskuju ulje za loženje i održavanje. Na kraju krajeva, često se događa da ljudi i dalje sede u mruku, gledajući staticki sjaj televizijskog ekrana i čekajući da se nesto, neki deo, ponovo pokrene. Alegorijski, to je ono što Iračani rade već trinaest godina (2), od svrgavanja režima Sadama Huseina. Najveći paradoks ove prekomerne složenosti je crpljenje, bez ikakvog razloga, sve energije Iračana.

Sve se čini bespotrebno komplikovanim i prisiljava na najveću moguću izdržljivost i domisljatost. Ironija ovakvog položaja je u tome što je on deo sistema koji i dalje funkcioniše, uprkos svemu. U vreme starog režima, jedna vulgarna šala sažimala je ovaj princip: Sadam je odlučio da testira strpljenje Iračana nametnuvši porez na prelazak mostova u glavnom gradu na reci Tigar. Njegovi podredeni ga obaveštavaju da se niko ne žali, uprkos troškovima i gužvama. Porezi se opet uvećavaju, ali ništa se ne događa. Onda je Sadam, iznerviran, naredio oficirima da siluju sve koji koriste mostove. Saobraćajne gužve su se još više uvećale i, konačno, ljudi su zagrmeli: „Kad ćete povećati broj silovatelja?“

Danas je u Iraku gotovo nemoguće čuti išta pozitivno o političkoj klasi koja podstiče jednodušni prezir. Od odaska američkih trupa, 18. decembra 2011., zemlja je suočena sa endemskim násiljem i političkom krizom, koja dovodi, između ostalog, do stagnacije glavnih zakonskih projekata o kojima se raspravlja u parlamentu. Nešto malo naklonosti koja je postojala ka određenim političkim figurama potpuno je nestalo, ljudi sada znaju da se političari samo međusobno izmenjuju. Razočarani intelektualac komentariše: „U suštini, nezavisno od njihovih rasprava, oni su svi na kraju krajeva drugari. Žele da se mi međusobno mrzimo, da ne bismo primetili kako su oni ti koji rukovode sukobima. Oni se bore za procente, a ne za sekte. I svi se slažu oko jedne stvari: održati sistem takav kakav jeste.“

Opšta iznurenost je stvorila i zrelje stavove unutar irackog društva. Pored virulentnog sektaštva, u javnom diskursu često koegzistira promaćurna i realistična interpretacija apsurdnih podela koje toliko koštaju obične Iračane, a toliko toga donose njihovim navodnim predstavnicima. (3) Ipak, protesti koji su otpočeli u avgustu 2015., zbog pada cene ugljovodonika u ekonomiji koja je isključivo bazirana na redistribuciji prihoda od nafte, nisu pobudili simpatije. (4) Većina stanovništva preferira nenormalan sistem plašćei se rizika od još većeg haosa, lako se zadovoljava ponekim primanjima ili razmišlja o migraciji.

Nepredviđene posledice američke podrške

Za mlade postoji i militantna opcija: mogu se boriti ili na jednoj ili na drugoj strani, zbog uverenja ili jednostavno zbog sticanja statusa ili plate. Stalni rat, u čijem središtu je u poslednje vreme organizacija Islamska država (ID), ispunjava funkcije koje su postale ključne za sistem: okupira misli i odvraća pažnju od grešaka vlasti; potpaljuje strasti, čime obezbeđuje minimalni legitimitet vlasti; generiše neophodnu rezervnu ekonomiju.

Aparat bezbednosti i milicija apsorbuju nezaposlenost. Šiitske ratne vođe peru zaplenjeni novac otvarajući fensi restorane. Sunitski čelnici profitiraju od borbi (koje opravdavaju finansiranje dodatnih snaga), od uništenja (zbog kojih se otvara prostor za nove ugovore) i od humanitarne krize (koja generiše pomoć koju mogu nezakonito prisvojiti). A politička klasa dobija međunarodnu podršku, u ime egzistencijalne borbe, neophodnu za nastavljanje pljačke bez odgovornosti prema bilo kom.

Sjedinjene Američke Države već trinaest godina misle o tome kako da se oslobođe odgovornosti koju im je nametnula invazija na zemlju, ali još uvek ulažu nevoljne napore i sredstva. Po običaju, formiraju iračke jedinice sposobne da nastave stalni rat, ne dovodeći u pitanje sistem koji živi od tih konfliktata. Obamina administracija pokušava da se

konsoliduje na taj način. Prioritet spram bilo čega drugog je borba protiv terorizma. Napor da se omogući politička participacija sunita svode se na učešće samo nekoliko voda koji su odvojeni od svoje baze, dok se istovremeno doprinosi uništenju ključnih gradova, jednog po jednog, koji su povezani sa iračkim sunzmom. (5) U skladu sa predrasudama koje su preovladavale tokom američke intervencije 2003, Amerikanci su nepoverljivi prema sunitskim masama, prilagodavaju se šiitskom militantizmu i opasno podstiču kurdske.

U svakom slučaju, problem nije u pronaalaženju ravnoteže između glavnih etničko-verskih grupa. (6) Populacija sada široko prihvata aktuelnu situaciju, kao gotovo činjenicu. Prema tome, bilo bi pogrešno misliti kako je ID izraz mobilizacije osvetoljubivih sunita; ta organizacija je jednostavno upala u prazninu koju je ostavila država, istovremeno represivna i odsutna. Kurdske doboci još uvek mogu biti predmet rasprave u vrhu političke hijerarhije u Bagdadu, ali za većinu stanovništva Kurdistana čak nije ni deo Iraka. (7) Zemlja se stabilizuje po pitanju međukomunalnih tenzija. Prisustvo šiitske milicije na frontu, na primer, stvara neuporedivo više sektaštva među Iračanima u egzilu i među drugim muslimanskim nacionalnostima nego među Iračanima u zemlji.

Dakle, aktuelna situacija čudno podseća na obrnutu sliku devedesetih godina 20. veka. Režim Sadama Huseina je oštro ugušio šiitsku pobunu na jugu, a potom zanemario stanovništvo koje je smatrano nelojalnim. Gradovi nisu bili sravnjeni kao danas u sunitskim zonama, ali su bile uništene ogromne oblasti palminog drveta. „Predstavnici“ šiitske populacije su bili pristalice vlasti, fanatici koji su, naravno, bili odsećeni od svoje baze. Administracija i vojska su bile inkluzivne, ali je dominirala sunitska kultura. (8)

Sada je situacija obrnuta: muzika (šiitskog) južnog Iraka se sluša posvuda; jezik sporazumevanja je dobio tonove narodnog dijalekta *shrigi*, sa juga; takođe, u skoro savršenom obrtanju uloga, sunuti koriste prednosti dvosmislenosti iračkih identiteta prilagođavajući imena, adrese i akcenat, ako im to olakšava život. To ne znači da su „šiiti na vlasti“, baš kao što ni suniti nisu bili pre toga. I danas, kao i onda, svako se žali kako nema ništa od bogatstva zemlje.

Kako vreme odmiče i omogućava distancu za zrelije rasuđivanje, konture aktuelnog političkog sistema postaju jasnije. Reč je o režimu bez vode, u koji se uvuklo mnoštvo mreža koje podrivaju državu, i čije strukture i organizacije služe raznim podsistemima. To dovodi do različitih, često kontradiktornih fenomena, izvučenih iz različitih istorijskih inventara, kao da se iračka politika osmisljava na osnovu neke vrste istorijske gramatike.

Zahvaljujući američkoj invaziji, neke grupe stanovništva su se uspele na leštveci moći, posebno sitna buržoazija koja dolazi ili iz dijaspora ili iz plemena *Sada*, koja tvrdi da su u genealoškoj

Aktuelna situacija čudno podseća na obrнутu sliku devedesetih godina 20. veka. Režim Sadama Huseina je oštro ugušio šiitsku pobunu na jugu, a potom zanemario stanovništvo koje je smatrano nelojalnim. Gradovi nisu bili sravnjeni kao danas u sunitskim zonama, ali su bile uništene ogromne oblasti palminog drveta

vezu sa prorokom. Ova društvena mobilnost podseća na pojavu *Arapske socijalističke partije Baas*, partie koja je i sama bila ukorenjena u provincijama gde dominira sitna buržoazija i koja se oslanjala na institucije stvorene pod britanskim kolonijalnim mandatom ne bili se probila. (9) „Razlika je u tome što su pristalice partie Baas, ujednjene po ideologiji, nasledile funkcionalnu državu, dok ovi sada nemaju ničeg zajedničkog i deluju u potpuno uništenoj zemlji“, kaže službenik iz grada Kut.

Istraživač Luluva el Rašid primećuje da su sunitski šeici „vratili status i ponašanje velikih zemljoposrednika iz monarhističke ere“. (10) Gravitiraju oko vlasti i ostaju daleko od svojih baza na koje gledaju kao na bandu prostaka i koje eksplatišu. Uopšteno govoreći, plemena su ponovo oživela folklorne tradicije (koje je reaktivirao još Sadam Husein) i imaju ključnu ulogu u sprovođenju plemenskih zakona, u zemlji u kojoj sudska vlast zavisi od vašarske aukcije. Posvuda se na zidovima mogu pročitati natpisi „Matloub dem“ ili „Matloub 'asha'iryan“, koji znače da se neka osoba traži živa ili mrtva. Iračani se mogu pretplatiti na neku vrstu plemenskog osiguranja, plaćajući jednom mesečno moćnom šeiku iznos koji im omogućava njegovu zaštitu u slučaju potrebe. Dakako, ta praksa nema nikakve veze sa tradicijom.

Iranski uticaj

Druge mreže su povezane sa spoljašnjim silama. Sjedinjene Američke Države su putem formiranja

bezbednosnog aparata razvile svoje pozicije. (11) Upravo oslanjanjem na taj aparat Amerikanci mogu računati na veliki uticaj uprkos ograničenim sredstvima, delujući zajedno sa iračkim jedinicama koje bi bile veoma slabe bez američke vazduhoplovne podrške.

Iran takođe ima svoje lude unutra, generaciju islamskih miltanata koji su živeli u egzilu u Teheranu – u takoj organskom odnosu da su postali problem i za same Irance. Iranski akademik kaže: „Naši irački prijatelji imaju ogroman uticaj kod nas. Oni govore persijski. Godinama su stvarali prijateljstva sa svima koji su bitni, do te mere da im je mnogo lakše dopreti do vrhovnog vode nego do naših zvaničnika. Kulturalno i politički, izbrisali su granice koje postoje između naših zemalja i ponekad se pitam do koje mere naše institucije donose odluke u korist nacionalnih interesa, a do koje u korist starih prijateljstava.“

U ovoj fragmentisanoj realnosti Irak se suočava sa dve velike opasnosti, koje će se još više uvećati kada se pretinja Islamske države bude smanjila. S jedne strane, ekonomija zemlje je suštinski neodrživa. (12) Velike plate u javnim službama nisu suzbile korupciju, ali su uvećale državne troškove. Čak i u godinama ekspanzije, kada je cena barela nafta bila viša od 100 dolarova, državni budžet je brzo isparavao u prevelikim troškovima poslovanja i orgijskičkom pljačkanju.

Finansijska kriza postaje opasan faktor neizvesnosti: podstiče narodne proteste, iako zasad marginalne, ipak potencijalno nekontrolisane; stimuliše ekonomiju nasilja, jedinu alternativu regularnim načinima zarade i može uzburkati komercijalna rivalstva u jezgru elite koja se bori za „tržišni deo“ u korupcijskim delatnostima koje se sve više sužavaju. Međutim, kriza takođe daje pravu snagu spoljašnjim partnerima Iraka, posebno Sjedinjenim Američkim Državama koje u velikoj meri kontrolisu međunarodni sistem finansijskog upravljanja i na koje Bagdad mora računati ne bi li otklonio svoj deficit.

Što se tiče druge opasnosti, postavlja se goruće pitanje šiitskog vođstva. Šiitska većinska zajednica se mora nositi sa dubokom klasnom podelom (odražava se u protestima koji uglavnom mobilizuju omladinu lumpenproletarijata), sa razočaranjem u državi, sa konačnim diskreditovanjem islamskih predstavnika, sa moćnom narodnom religioznošću, sa sve većim ambicijama šefova milicije i sa postepenim slabljenjem tradicionalnog verskog liderstva *marja'iyā*, što kulminira sa nestankom Alija el Sistana, poslednjeg iračkog ajatolah koji je kombinovao umerenost, nacionalizam i naučni kreditibilitet. (13) Ne čudi onda što mnogi Iračani strahuju od poraza Islamske države. Jer zaista, čija bi to bila pobeda?

PITER HARLING je bivši savetnik organizacije International Crisis Group za arapski svet i socijalni preduzetnik u Bejrutu.
PREVOD: Maja Solar

(1) IRAKIMA 10% SVETSKIH REZERVI NAFTE (150 milijadi barela) i proizvodi prosečno 2,5 miliardi barela dnevno. Ugljovodonici čine 95% njegovih eksternih prihoda.

(2) INVAZIJA NA IRAK KOJU JE 20. MARTA 2003. POKRENULA KOALICIJA NA ČELU SA SAD za manje od mesec dana dovela je do pada režima Sadama Huseina.

Nakon bekstva, svrgnuti predsednik je zarobljen u noći između 13. i 14. decembra

2003, potom obešen 30. decembra 2006, nakon što ga je irački sud osudio na smrt.

(3) PROCENE O BROJU IRACKIH ŽRTAVA OD 2003. VARIRAJU: od 200.000 do 700.000 mrtvih. Godine 2013. naučni časopis *Plos Medicine* izneo je brojku od 500.000 i otkrio da je stopa smrtnosti porasla sa 5,5 od hiljadu u

2002. na 13,2 u 2006. Prema iračkoj štampi, samo od napada i sekteških sukoba poginulo je između 10.000 do 15.000 u 2008.

(4) U APRILU I MAJU 2016. ŠIITSKI DEMONSTRANTI PROVALILI SU u Zelenu zonu i opkolili vladu. Iako dramatičan, taj protest, koji je inspirisao imam Muktada el Sadr, nije uspeo da pridobiće podršku ostalog stanovništva.

(5) NEKOLIKO SUNITSKIH GRADOVA koje je okupirala Islamska država ponovo je vraćeno u teškim borbama i velikim razaranjima. Pored toga, šiitska milicija počinila je zločine nad stanovništvom optuženim da su podržavali ID.

(6) U NEDOSTATU POPISA STANOVNIŠTVA, stručnjaci se slažu da se radi

o podeli na 60% šiita i 30% sunita. Sunuti, koji politički dominiraju od 1923. do 2003, bili su pomoćnici britanskih i otomanskih okupatora.

(7) MASUD BARZANI, PREDSEDNIK AUTONOMNE REGIJE IRAČKOG KURDISTANA, u julu 2014. najavio je održavanje referenduma za nezavisnost, bez preciziranja uslova i tačnog datuma.

(8) UPOREO: Hosham Dawod i Hamit Bozarslan, *La Société irakienne. Communautés, pouvoirs et violences*, Karthala, Pariz, 2003.

(9) OSNOVANA 1947. U DAMASKU i podešvana na dva ogranka, jedan sirijski i jedan irački, Arapska socijalistička revolucionarna partija vladala je Irakom od 1968. do 2003.

(10) KRALJEVINOM IRAK, stvorenom 1921. i utvrđenom 1932., vladala je dinastija Hašemita koja je svrgnuta u državnom udaru 1958.

(11) OD ZVANIČNOG POVLĀENJA VOJSKE, SAD su zadržale 3.500 vojnika koji obučavaju iračke trupe.

(12) IAKO DOPRINOSI PREKO 83% IRAČKOM BUDŽETU, naftni sektor zapošjava samo 1% aktivnog stanovništva. Naproti, promenom ekonomije još više su otežani tridesetogodišnjim ratom i krizama, dok su troškovi obnove zemlje procenjeni na 400 milijardi dolara.

(13) RODEN 1930. U IRANU, ALI EL SISTANI se preselio u Nadžaf 1961. Jedan je od najuglednijih iračkih šiitskih sveštenika.

BASRA, GRAD ŽRTVA

Basra, drugi ili treći grad po veličini u Iraku, teorijski ima sve razloge da bude dinamičnija metropola od Dubaja, Abu Dabija, Dohe ili Kuvajta, i da dominira Persijskim zalivom. Luka Um-Kasr daje pristup zemlji koja je jedan od najvećih proizvođača nafte i koja uz to ima ogroman potencijal za tržište potrošnje. Karbohidrata ima u izobilju u toj zoni i jeftini su za eksploataciju, ostavljajući veliku profitnu maržu bez obzira na varijacije u ceni nafte.

Donedavno je zajednica Basre bila poznata po svom kosmopolitizmu, intelektualnoj eliti i tradiciji radničke klase – bila je „pravi grad“ koji je trebalo da postane platforma za regionalnu trgovinu i moćnu proizvodnju. Zalede je veoma plodno i pogodno za uzgajanje kulture pirinča i datula, po čemu je Basra nekada bila poznata. A ipak, kada po dolasku na aerodrom čitamo prvi natpis koji vidimo, „Basra, investicioni raj“, ne možemo da se ne smejemo i očajavamo.

Basra upravo izgleda kao distopija onoga što se naziva Trećim svetom. Države kao da nema, osim u formi pokrajine (*muhafaze*) koja se žali da nema budžet od 2013. godine. Svake sedmice triju uvredne demonstrante koji ne odustaju, ali koji i ne mobilizu veću podršku. Širenje konfesionalne milicije skoro da je potpuno bacilo u zapečat mršavo prisustvo oficijelnih snaga bezbednosti. Strane naftne kompanije su takođe nevidljive: u najboljem slučaju ne bi li osiguralo svoj ideo u distribuciji naftnog profita.

Neodrživa ekonomija grada brzo klizi iz već upitnih sektora – poput javnih fondova (kada se plate isplaćuju a projekti finansiraju) i potrošnje uvozne dobar (posebno automobila) – ka morbidnoj realnosti endemske korupcije, krijumčarenju ugljovodonika i tržištu droge. U međuvremenu se nastavlja demografska eksploatacija stanovništva u divljoj urbanizaciji.

Basra je upravo sprotno od grada-države – antičkog modela koji se izgleda ponovo pojavljuje u vremenu raspada nacionalne države i koji se odnosi na gradove bogate resursima koji im omogućuju da se samoorganizuju. Ovde su zakonodavci van grada. Provincija ostaje zavisna od hipercentralizovanog sistema. Odluke, čak i one trivijalne, donose se u Bagdadu, gde Basra ima malo predstavnika: samo jedan ministar u vlasti koja okuplja njih trećesetak i samo 9% u parlamentu. Lokalna politička klasa predstavlja spoljne stranke i miliciju, koji parazitiraju od grada.

Masovno prisustvo plemena povezano je sa tri faze migracije: sa eksploatacijom sitnih seljaka od strane velikoposednika tokom prve polovine 20. veka; sa isušivanjem velikih močvara na jugu Iraka tokom osamdesetih i devedesetih, u vreme režima Sadama Huseina; i sa nereditima koje je uzrokovala američka invazija 2003. godine. Posebno turbulentna i uticajna pleme su upravo ona koja su sa sobom donela običaje najudaljenije od gradskog stanovništva: to je slučaj sa plemenom Garamša, čiji su pripadnici dugo odrastali u šipražu močvara (*flood*) i imaju snažnu tradiciju neposlušnosti.

Sve u svemu, svakodnevica Basre je ista kao svakodnevica brojnih zona bogatih prirodnim resursima koje njihove nacionalne vlasti pljačkaju i tretiraju kao koloniju: pakistanski Beludžistan, sirijski i saudijski istok, marokanski jug ili delta Nigera u Nigeriji.

Posledično, osećaj nepravde često otvara različite oblike nepoverenja prema centralnim vlastima, štaviše i snove o autonomiji. Ali u Basri, naprotiv, žalbe su ubičajene, pretnje secesijom neodlučne, a inicijative koje bi predložile da grad učini nešto za sebe potpuno su nepoznate.

Stanovnici Basre odaju utisak da su razapeti između fantazija o tome što bi grad mogao da bude i totalne rezignacije zbog statusa autsajdera, možda i zato što je jaz između nade i realnosti postao takav da ne mogu ni da zamisle odakle bi počeli. Kanali, koji vole da opisuju kao „Veneciju Orienta“, već su prepuni smeća; veličanstveni Šat el Arab, koji nastaje od reka Tigra i Eufrata, ima odsjaj mazuta i smrdi na masnu ribu. Najviši toranj na svetu koji sanja u zvezdama, kako kažu, odmah je iznad grada koji očjava u kaluzi.

Dok čeka da se nešto promeni, Basra je pod oružjem. Paramilitarni konvoji neprekidno cirkulisu, opremljeni topovima. Posvuda su portreti „mučenika“, a njihove sahrane okupljaju zajednicu u intenzivne ceremonije. Mladi borci su češće dobrotoljci nego što su prisiljeni na borbu. Iako je stvar za koju se začala veoma udaljena: bitke na drugoj strani Iraka protiv Islamske države (ID) – koje su toliko retke u Basri da štabovima šiitske milicije ne treba nikakvo utvrđenje. Dakle, reč je o čudnoj kampanji spasavanja zemlje koja nikada ništa nije uzvratila ovom gradu.

Osim toga, borba se uglavnom odvija u okviru islamskih stranaka koje izazivaju gnušanje ili u okviru paravojnih snaga često podređenih Iranu, velikom susedu koji izaziva manje simpatiju i više kritika: „Iračani preziru Arapе, bez obzira na to da li su šiiti ili ne. Oni nas još od osamdesetih trebaju samo zbog rata. I nastavljuj krijumčarenje, posebno drogom, bogateći se na naš račun.“ Glorificujući žrtve, ove formacije se ponekad hvale obimom svojih gubitaka. U konvencionalnom ratu bi takvo beskonačno izlaganje mrtvih imalo duboko demoralizujući učinak na društvo.

I pored toga, narodna okupljanja su jednodušna i dinamičnija nego u drugim delovima zemlje. Stanovnici Basre se ponose time što čine više od polovine pokreta Narodne mobilizacije (*Hashad shabiha* na arapskom), stvorenog u fatvi koju je jun 2014. pokrenuo ajatolah Ali el Sistani, pozivajući Iračane da podrže ap

KAKO JE NASTALA NAJKRVOLOČNIJA ORGANIZACIJA DANAS

Napeti odnosi između Al Kaide i ISIS-a

masakra Alijinog sina Huseina (Alija je bio rođak i zet proroka Muhameda) i njegovih sledbenika u bici kod Karbale 680. godine. (3) Uglavnom se sve što organizuje narodnu religioznost i šiitsku psihologiju vrti oko te tragedije.

Tradicionalno, šiti se okupljaju svake godine tokom meseca muharema, prvi mesec lunarnog kalendara – a posebno tokom proslave Dana ašure (desetog dana meseca muharema) – u pozorišnoj predstavi (*tazi'eh*) i u drugim oblicima proslave, poput simboličkog samopovređivanja. Ovo omogućava intenzivno proživljavanje žrtvovanja Huseina, centralne figure viktimizacijske kulture, koju šiizam posmatra kao stalni otpor, istovremeno trijumfalni i samoubilački, spram agresije i ugnjetavanja. Danas se ova scena ponavlja u svakodnevnoj borbi protiv ID, u kojoj su sabrani svih navodnih neprijatelji šiizma: dominantni sunizam, imperijalni Zapad kojim manipuliše protivnik i, kao u svakoj dobroj teoriji zavere, Izrael. Mučenici koji su umrli da bi šiizam mogao živeti jasno su predstavljeni u ikonografiji Huseina. Eschatološka bitka zadobija više doslovnu nego teatralnu formu, u nekoj vrsti *snuff* filma u kojem se glumci više ne pretvaraju već stvarno umiru.

I mobilizaciju treba razumeti u ovoj društvenoj dimenziji: besposlena omladina, često bez perspektive zaposlenja ili braka, na taj način pronalazi put sa moštva. Heroizam mrtvih je izvor takmičenja između vršnjaka i ponos roditelja.

Takođe, to im donosi i neke resurse, jer su lokalne vlasti u Basri jedine koje isplaćuju neku naknadu, iako je iznos minoran (oko 750 evra), što daje jasnu ideju o pravcu života na tržištu nihilizma. Sahrane ujedinjuju zajednicu više od drugih događaja, aktiviraju niz više ili manje nanovo oživljenih tradicija koje stvaraju smisao i vezu: plemena defiluju, pokazuju se solidarnost kvarta, puca se u vazduh kao na svadbama i poduhvati mučenika se opevavaju u epopeji.

Ova morbidna životna snaga ima političke izvore. Navodni predstavnici iračkog šiizma nisu dobili ništa od svrgavanja Sadama Huseina. Dolazak nove ere, koji se čekao i o kojem se maštalo tokom vekova dominacije, nije se ostvario. Niko ne veruje u budućnost, što olakšava regresiju u ponavljanje zatvorenih petlji prošlosti.

Paradoksalno, kompleks žrtve koji je nastao u vekovnoj potčinjenosti danas se slobodno izražava. Ništa mu se ne suprotstavlja, on je taj koji se nameće, koji zauzima javni prostor i društvenu strukturu, koji definiše politički legitimitet. Figura šiitskog vode se mora poštovati, barem prividno, u nesputanom izravjanju šiizma, često u sukobu sa više strukturiranim ideo-ideologijama i ciničnjim proračunima elita. To je ono što je El Sistani naučio na svoju štetu. Njegov poziv na odbranu nacije deo je državne i nekonfesionalne logike, jer je podsticao sve Iračane da se ujedine u podršci naoružanim snagama. Ali njegov glas se brzo izgubio u zvučnoj kutiji narodnih emocija.

To je u suštini opšta lekcija kojoj nas uči Basra. Taj potencijalno uspešan grad, koji ima toliko hitnih problema sa kojima se treba uhvatiti ukoštač, pustio je da ga okupira traganje koja premašuje njegove snage – traganje za konstrukcijom šiitskog identiteta u ciklusu neuspeha u koji se sam survava. I koji bi se možda mogao ublažiti nalažeњem načina da se otvari budućnost.

P. H.

PREVOD: Maja Solar

(1) Utočište za šiitske pobunjenike protiv režima Sadama Huseina, ove moćnare su bile skoro potpuno isušene do sredine devedesetih. Bagdadske vlasti, uz pomoć Ujedinjenih nacija, od 2003. pokušavaju da vrste vodenu prostranstva, posebno poduzimanjem nasipa na stari način.

(2) Realnost koja ga je navela da u februaru 2016. objavi svoju odluku o ograničenju javnih intervencija u političkom polju.

(3) U dugom ratu za naslede koji je sledio nakon smrti proroka Muhameda (Mahomet), bitka kod Karbale obeležava pobjedu omajadskog halife Jazida protiv pristalica Huseina. Ovaj poraz je polazište martirologa (knjige mučenika) koji preuzima šiizam i to traje do dan-danas.

Iako delaju sa istim aspiracijama i istom okrutnošću, dve struje imaju različite strategije. Strategija ISIS-a trenutno se razlikuje od Al Kaidine u četiri ključne tačke. Prva je uspostavljanje stalne teritorije kako bi se pokret geografski stabilizovao. Druga, ISIS je prešao sa pokušaja destabilizacije na pokušaj uspostavljanja suvereniteta. Zatim, ISIS-ova osvajanja puna su istorijskih referenci i simbolike pojedinih mesta, odabranih kako bi se poremetio stari regionalni poredak. Naponsetku, njihova lokalna borba se služi metodama različitim od onih preuzetih od klasičnih terorističkih grupa, sve do konvencionalnog ratovanja

PIŠE ŽULIJAN TERON

ALEKSANDAR TODOROVIĆ – „Dobro obrazovanje“

Kada su se 1989. godine Osama bin Laden i Abu Musab el Zarkavi susreli u afganistanskim planinama, gde su obojica došli da se bore protiv sovjetskog neprijatelja, sigurno nisu ni slutili kakvu će ulogu odigrati u širenju radikalnog islama. Saudijski Bin Laden će sebe zamišljati kao islamskog vodu na globalnom planu, Jordanac El Zarkavi posvetiće se uspostavljanju salafističke vlasti u srcu Bliskog istoka, u neposrednoj blizini hašemitskog kraljevstva koje je prezirao. Ta dva milenaristička projekta, jedan beskrnjano ambiciozan i proročki, drugi precizan i konkretan, najavili su životnu putanju Bin Ladenu i El Zarkaviju, kao i celokupne Al Kaide i Islamske države (ISIS).

El Zarkavi, koji je bio na čelu tada već internacionalne grupice Džamaat el Tavhid val džihad (1), odlučio je da premesti aktivnosti svoje grupe iz Jordana u Irak nakon američke invazije 2003., za šta je dobio i Bin Ladenovu podršku. Njegov snažni antiamerikanizam podstakao je razvoj dotad nevidljivog diverziteta taktika nasilja kojima su se služili: tradicionalnim hladnoratovskim terorističkim taktikama (ciljana ubistva, atentati i postavljanje eksploziva na vozila) koje je grupa doveo do savršenstva, El Zarkavi je pridodao i spektakularne metode (improvizovana eksplozivna motorna vozila, samoubilačke atentate i obezglavljenja). Na strogo određenoj teritoriji, njegova organizacija je povećala broj meta: od

američkih trupa i njihovih saveznika, preko jordanske ambasade, iračke vlade, naftovoda, iračke policije, šiitskih džamija, političkih zvaničnika, graničnog prelaza između Iraka i Jordana, stranih civila, kupaca na pijaci, do Ujedinjenih nacija, Međunarodnog Crvenog krsta itd.

Tokom 2004., službena zakletva odanosti Bin Ladenu pretvorila je njegovu grupu u sekiju Al Kaide u Iraku, ili preciznije, bazu za džihad u zemljama između dve reke (Tigar i Eufrat), aludirajući na Mesopotamiju. Kao što je već pokazala njegova strategija, El Zarkavi se nije ograničavao na granice uspostavljene u eri kolonializma. Amerikanci su ga ubili u junu 2006. godine. Četiri meseca kasnije

njegova organizacija, vrlo oslabljena, preimenovala se u Islamsku državu u Iraku (ISI) na čijem se čelu nalazi izvešni Abu Bakr el Bagdadi. Bore se rame uz rame sa radikalnom sunitskom skupinom Fatah el Islam koja je 2007. unela nemir na sever Libana i čiji je voda zajedno sa El Zarkavijem radio na atentatu na američkog diplomata Lorenza Folija u Amanu 2002. godine (2).

Nakon što je Bin Laden nestao, El Bagdadi je potvrdio vlast i proglašio se kalifom

Rat u Siriji poremetio je uspostavljeni ravnotežu. Sirijski predsednik Bašar el Asad, snažno osporavan, oslobođio je stotine radikalnih islamista iz zatvora u proljeće 2011. godine. Mnogi od njih ponovo su se pridružili džihadističkim redovima (3). Za takav razvoj ISI je tada bio nespreman. No, Al Kaida je ubrzano stvorila Al Nusra front (Front pobjede), svoj sirijski ogrank, na osnovu kojeg je Asadova propaganda denuncirala revoluciju predstavljajući je kao delo džihadističke mreže.

El Bagdadi je 2013. objavio spajanje, pod svojim vodstvom, Islamske države i Al Nusra fronta. Al Nusra je, nadgledana od strane Al Kaide, negirala fuziju i distancirala se. Neko vreme ISI se tražio, preimenovao se u Islamsku državu Iraka i Sirije, a na kraju samo Islamsku državu (IS). Potvrda njihove nezavisnosti, prekogranične akcije, izuzetno brutalne metode, ideja teritorijalnog osvajanja, sve to je pomoglo da se stvori pokret. Preostala je samo jedna stvar: naziv, oznaka, simbol, identitet, namera, ono što se Bin Laden nikad nije usudio da izrekne – kalifat. Nakon ubistva Bin Adena u maju 2011., El Bagdadi je džihadističku scenu preokrenuo na gladu, ojačavši svoj autoritet, te se uzdigavši od emira do kalifa. Dotadašnji puki „princ“ ili „guverner“ od tada se predstavljaju kao vrhovni voda muslimanske zajednice, naslednik proroka Muhameda, sa moćima i duhovnog i zemaljskog karaktera.

Al Kaida i ISIS dele slično pobratimstvo boraca i jednak pozivaju na svetski džihad u kom bi *ummah*, muslimanska zajednica, nadilazila sve druge društvene strukture – državu, naciju, etnicitet, kulturu i jezik. Ipak, među njima postoje i razlike.

Al Kaida se izgradila kao bratstvo između mudžahedina na planinskim lancima Hindukuš u Avganistanu, Hadramaut u Jemenu i Adrar Ifoga u Maliju. Tamošnje borce islamske mreže doživljavaju kao autonome duhovne figure koje sledi ograničeni broj pristalica u zatvorenim i povučenim zajednicama koje komuniciraju nerazumljivim i simboličnim porukama.

Bratstvo koje ISIS promoviše nije selektivno, otvoreno je za sve. Pokret se morao proširiti na sve muslimane, kao i na nemuslimane koji su se morali ili preobratiti ili umruti. Zasniva se na opsežnoj komunikaciji usmerenoj na široku publiku, kroz inscenirane snimke borbe, naročito u formi serijala, koje su široko propagirane u medijima i na društvenim mrežama, dok Al Kaida na kašiću širi video-materijale lošeg kvaliteta sa svojim vodama koji sede po pećinama.

Sve je to i te kako povezano sa strukturu oba pokreta. Decentralizovana struktura Al Kaide osmišljena je u nuždi, kako gašenje jedne tajne celije ne bi uticalo na celinu. Međutim, u pokretu postoje hijerarhija po načelu

dvostrukog autoriteta, vojnog i religijskog. S obzirom na tu činjenicu i premda njihovi pokreti imaju veoma različite izvore, lokalne vode poput Abdelmaleka Drukdela (Al Kaida u Islamskom Magrebu), Abu Musaba el Zarkavija (Irak), Anvara el Avlakija (Al Kaida na Arapskom poluostrvu), ili pak vode prijateljskih pokreta kao što je mula Omar (talibani u Avganistanu) ili Somalijac Ahmed Godane (Al Šebab), predstavljaju ili su predstavljeni za svog života regionalna zapovedništva pod Bin Ladenom, a zatim Ajmanom el Zavahirjem – figura koje su oblikovane prema ideji Proroka i njegovih saputnika u eshatološkoj projekciji.

Ideja vode ne nedostaje u ISIS-u, El Bagdad bio je predmet nakaradnih hvalospeva koji se završavaju sa neizbežnim *Alahu akbar* (Bog je veliki). Ipak, idolopoklonstvo vode nije toliko zastupljeno kao u Al Kaidi. Sa svojom zastavom, simbolom podignutog prsta i medijski sveprisutnim anonimnim borcima, ISIS je pokret za sebe i bez vode. Paradoksalno je što je upravo ISIS na kraju sproveo u delo ideju kroz koju se Al Kaida predstavljalala – ideju „baze“. Baza podržavalaca, baza osnivača, teritorijalna baza i vojna baza, ISIS je sve to. I razliku od povremeno pažljivo planiranih akcija Al Kaida u Njujorku, Mumbaju, Madridu ili na Baliju (što su izolovana nastojanja bez konkretnog cilja, ali u svetu džihadista shvaćena kao herojska dela), kalifat iz svoje proširene baze u Iraku i Siriji kreće u ostvarenje konačnog cilja – osvajanje sveta.

Ne baš nov fenomen, obnavljanje principa nasilja

Da bi došao do te pozicije, ISIS se morao prilagoditi. Njegova strategija trenutno se razlikuje od Al Kaidine u četiri ključne tačke. Prva je uspostavljanje stalne teritorije kako bi se pokret geografski stabilizovao. Druga, ISIS je prešao sa pokušaja destabilizacije na pokušaj uspostavljanja suvereniteta, dok Al Kaida još uvek pokušava da destabilizuje, a ne upravlja teritorijom. Zatim, ISIS-ova osvajanja puna su istočiških referenci i simboličke pojedinosti (Raka, Tikrit, Mosul...) odabranih kako bi se poremetio stari regionalni poredak. Naposletku, njihova lokalna borba se služi metodama različitim od onih preuzetih od klasičnih terorističkih grupa, sve do konvencionalnog ratovanja. To ilustruje delotvorost ISIS-a u odnosu na Al Kaidu čije se metode svode na isprekidane interese Zapada ili simbolične mete na teritoriji zapadnih sila, koje izvršavaju tajne celije.

Strategija ISIS-a kao konačni cilj ima dominaciju nad svima: umerenim sumitima, sićitima, alavitim, hrišćanima, Jevrejima i Jazidima. Antišiizam, borba protiv Kurda koje smatraju bogohulnicima i ideja inferiornosti drugih religija, čine ideološku osnovu ISIS-a, dok je Al Kaida izgrađena pre svega na antizapadnom sentimentu.

Razulareno nasilje ISIS-a pokazuje veoma jasnu paradigmę: potpuno neprihvatanje kompromisa. Dok se Al Kaida finansira otkupima oslobođenih talaca, ISIS ih javno pogubljuje. Ta ekstremna radikalnost služi za privlačenje novih sledbenika, onih koji misle da koegzistencija sa ostatkom sveta više nije moguća. Dok članovi Al Kaida ponekad žive u tajnosti u društvenim koja osuduju, članovi ISIS-a to odbijaju i odlaze živeti u samoproglašeni kalifat koji bi, navodno, trebalo da bude polazna tačka za jedinstvenu, svima propisanu, doslovnu i rigoroznu misao: džihadistički salafizam, koji se zasniva i počiva na principu nasilja i koji zamislja uključivanje svih u isposnički kalifat i uklanjanje svakog traga nesunitskog islam.

Ideja nije nova – Al Kaida je već bila prvi glasnik – ali teror ISIS-a je mnogo napredniji, više medijski prisutan, organizovaniji i sprovodi se svakodnevno. On je, pre nego sasvim novi fenomen, ponovno osmišljavanje onoga na šta se svet malo-pomalo navikao. Al Kaida nije, uprkos traumama koje je probudio svaki njen napad, nikada obnovila opseg postupaka kojima je ušla na

medijsku scenu, pre svega napadom 11. septembra. Kada je iz fokusa javnosti nestao voda, te kada su izmestili svoje središte iz Avganistana u Pakistan, Bin Ladenova organizacija počela je da pokazuje znake umora pod udarcima vojnih operacija, ciljanih ubistava i neprekidnog progona.

Pojava ISIS-a predstavlja razvoj džihadizma među populacijom koja sa njim 2001. nije imala nikakve veze, poput sunita u Iraku i Siriji, koji su bili na prvoj liniji borbe u kravom iračkom gradanskom ratu nakon američke invazije 2003. i prekomernoj represiji sirijskog režima nakon 2011. godine. Većina stranih boraca koja se pridružila ISIS-u verovatno nije ni znala za postojanje Al Kaida pre 2001. Ili su bili premiladi – neko ko danas ima 20 godina, tada je imao sedam – ili još nisu bili prešli na islamski radikalizam koji je kasnije popularizovan propagandnom kampanjom bez prema, što je zasluga njihovih pristalica, ali – ironijom istorije – i njihovih protivnika.

Mladi državljeni Skandinavije ili Kine zasigurno devedesetih godina prošlog veka nisu imali pojma da će se jednog dana boriti na strani avganistanskih ili alžirske mudžahedina i prihvati tekfirisku logiku (4), odlazeći od medrese do medrese kako bi slušali govore koji su iz teleoloških, naučnih refleksija prerasli u huškačke, ideološki zasnovane mobilizacije. Stranih boraca koji ne dolaze iz arapskih zemalja danas ima nekoliko hiljada u kalifatu (5).

Između 2001. i 2014, od Al Kaidi do ISIS-a, globalizacija je omogućila da džihadizam mutira, zahvaljujući pristupu informacijama, ideologiji, mrežama i, naposletku, oružanoj borbi. ISIS je iznova osmislio Al Kaidu, te poziva u svetilište na uživanje u onome što opisuju kao eshatološko blaženstvo mučenjstva. Al Kaida trenutno deluje u Magrebu, Sahelu, na Rogu Afrike, Arapskom poluostrvu, Bliskom istoku, u Pakistanu, Indiji, Jugistočnoj Aziji. ISIS privlači i sakuplja sledbenike, preširenja. Centripetalnog je karaktera, dok se Al Kaida doimala centrifugnom. Uvlači u sebe autonomne entitete koje su njihovi prethodnici (barem u ideološkom smislu) stvorili i pretvaraju ih u nove vilajete kalifata (6).

Nastao iz iračke Al Kaidi, ISIS je prvi put apsorbovao oružane grupe iz Sirije, zatim i druge, od Al Šarije iz Libije (7) do Pokreta za jedinstvo i džihad u Zapadnoj Africi (MUJAO). Pitanje vernosti ISIS-u uzdrmava i deli ključne celije Al Kaidi, poput one u Magrebu čiji je bivši voda Abu Abdullah Osman el Asimi, jedan od osnivača Salafističke grupe za propovedanje i borbu, odbegao, zakleo se na vernost El Bagdadiju i osnovao lokalni ogrank ISIS-a – Vojnike kalifata (8). Na egipatskom Sinaju, Ansar Beit el Makdis, glavna lokalna salafistička oružana grupa, takođe se pridružila ISIS-u. Čak je i Abubakar Šekau, vođa Boko Harama, izjavio: „Alah te štitio, Abu Bakr el Bagdadi“ (9).

No, pitanje hoće li ISIS odneti prevagu nad Al Kaidom naposletku je od drugorazrednog značaja jer, iako imaju različite metode i mete, obe organizacije paralelno rade na ostvarivanju istog cilja.

ZULJAN TERON je politolog i savetnik za geopolitiku sukoba.
PREVOD: Isidora Petrović

(1) Doslovno, Grupa za jedinstvo i džihad.

(2) Rebecca Bloom, Fatah al-Islam, Council on Foreign Relations, 8. jun 2007.

(3) Armin Arefi, Syrie: comment Bachar el-Assad a utilisé l'Etat islamique, LePoint.fr, 27. avgust 2014. Pročitati: Ignace Leverrier, Syrie. Les vrais ennemis de Bachar al-Assad, pas les "amis de Sadyna", mais les révolutionnaires et les démocrates, LeMonde.fr, blog Un oeil sur la Syrie, 19. oktobar 2013.

(4) Anatema je isključenje osobe iz zajednice muslimana.

(5) Carte „Origin of foreign fighters in Syria and Iraq“, u „Battle for Iraq and Syria in maps“, BBC, 28. novembar 2014.

(6) Entretien avec Romain Caillet, Le djihadisme n'est vu qu'au travers du sensationnel et de l'émotion, Mediapart, 26. novembar 2014.

(7) Libya's Islamist militants parade with ISIS flags, Al-Arabia, 6. oktobar 2014.

(8) Mélanie Matarese, Les soldats du califat, des anciens d'Aqmi, LeFigaro.fr, 23. septembar 2014.

(9) Etat islamique: allégeance, soutien, hésitation des groupes africains, Radio France Internationale, 14. jul 2014.

I PARLAMENTARNI IZBORI BEZ IZNENAĐENJA?

Rasparčana liberalna opozicija u Rusiji

Kako se približavaju parlamentarni izbori 18. septembra, čini se da se lekcije iz prošlosti nisu naučile. Demokratsko-liberalna opozicija ponovo nije uspela da formira koaliciju koja bi joj osigurala predstavništvo u Dumi, donjem domu parlamenta. Iako su joj protesti protiv izborne krađe 2011. vratili veter u jedra, proteklih nekoliko meseci kampanje obeležili su sve intenzivniji sukobi. Ukratko, partije koje u svojim programima na istaknuto mesto stavljaju vladavinu prava i slobodu preduzetništva nastupiće na pet zasebnih lista

PIŠE NINA BAŠKATOV

JENS MALLING – „Narvska zastava, predgrade Sankt Peterburga“

Labavljenje pravila za učešće na izborima – što je vlast u Rusiji nakon 2011. omogućila – efektivno je povećalo političku ponudu (21 partija, naspram njih sedam 2011.), ali po cenu rasipanja snaga. Uz neokoličničko izuzetaka, vidno je da se vodeće ličnosti liberalnog tabora, kao i ostalih partija, ne smenjuju. Dve velike parlamentarne partije opozicije, Komunistička partija i Liberalno-demokratska partija (nacionalisti), imaju iste liderje još od 1993. godine: Genadija Zjukanova i Vladimira Žirinovskog.

Među demokratsko-liberalnim formacijama, partija Jabloko, nastala 1993., redak je primer dugovečnosti. Osnovao ju je Grigorij Javlinski, tvorac „programa od 500 dana“ koji je najavio „šok-terapiju“ Jegora Gajdara, premijera i potom ministra ekonomije između 1991. i 1994, u doba predsedavanja Borisa Jelcina. Usled svoje uloge u ekonomskoj i društvenoj propasti (1) tokom devedesetih godina prošlog veka (2), ta partija je brzo izgubila popularnost. Pa ipak, sasvim je logično da su je njena nekadašnja usidrenost u politički pejzaž i njena regionalna struktura nametnule kao tačku okupljanja – ako tu ne uračunamo stari problem frakcionaše na unutar liberalnog tabora.

Tokom krize 1998., s ključnih pozicija uklonjeni su predstavnici najliberalnijeg krila Jelcincovih vlasta: Gajdar, ali i Boris Nemcov, ministar energetike 1997/98. koji je 2015. ubijen, Sergej Kiričenko, premijer između marta i avgusta 1998., kao i Anatolij Čubajs, arhitekta programa privatizacije privrede koji je između 1992. i 1998. zauzimao različite pozicije u vlasti. Oni su 1999. formalni drugi liberalni partiju, Savez desnih snaga (SPS), koja se rasformirala 2008. godine.

Nakon njih, u redove opozicije pristigli su i vladini zvaničnici iz perioda prvog Putinovog mandata, poput Mihaila Kasjanova, premijera 2000–2004. i Vladimira Milova, nekadašnjeg zamenika ministra za energetiku. Liberalni tabor takođe pretvorio u skup marginalnih političkih pokreta, kratkotrajnih saveza i nabrekljih ega.

Ovu staru liberalnu gardu zasenilo je, tokom demonstracija 2011., nešto novih lica, poput Ilije Jašina (nekadašnjeg saveznika Kasjanova) i Alekseja Navalnija. Autor popularnog web-sajta Rospil, posvećenog praćenju korupcije pri javnim nabavkama, Navalni je Jedinstveni Rusiju Vladimira Putina ocenio kao „partiju prevaranata i lopova“, što

pokrali predsedničke izbore. Štaviše, nakon što je Jabloko 2007. izgubio i poslednjeg predstavnika u Dumi, sve liberalne partije i pokreti skliznuli su u vansistemsku (odnosno vanparlamentnu) opoziciju, što je pozicija kojom se dice kao simbolom slobode i nezavisnosti, ali koja potvrđuje njihovu marginalizaciju. Jer ovaj stav je uvredio onaj deo izbornog tela koji se protivi bilo kakvom frontalnom sukobu sa vlastima.

Ukoliko se može verovati jednom skorošnjem istraživanju (4), tek 52% ispitanih veruje da je Rusiji potrebna opozicija, dok je samo njih 13% posmatra kao nešto što će „osigurati smenjivost vlasti“. Gotovo trećina ispitanih opoziciju smatra beskorisnom, jer „raspravama slabu društvo u ovakvo teškom periodu“. Štaviše, za razliku od većine stanovništva, većina lidera demokratsko-liberalne opozicije osudila je aneksiju Krima ili makar metod njenog ostvarivanja.

Kasjanov je čak na konferenciji tisk-tanka Atlantski savet izjavio da je naklonjen zapadnim sankcijama. Njegovo obraćanje Američkom kongresu aprila 2015. godine, kada je zatražio uvođenje sankcija protiv osmoro novinara optuženih za širenje mržnje prema Nemcovu, dodatno je pogoršalo njegov imidž ličnosti neloyalne sopstvenoj zemlji.

Nedavno je iz poslovnih krugova nastala nova politička ponuda koja ozivljava jednu dosta popularnu ideju iz devedesetih godina: pre svega ekonomije prirodno vodi širenju demokratije. Od 2008. do danas bila su makar tri – vrlo brzo obustavljena – pokušaja da se formira partija koja će predstavljati interes industrijskog i finansijskog miljea (5). Među njima se našao i pokušaj Mihaila Prohorova, milijardera i predsednika udruženja poslodavaca, koji je početkom devedesetih prisvojio delove ruskog giganta „Norilsk Nickel“ (6). Njegova nekadašnja partija, Pravedan cilj, nije osvojila nijedno mesto u Dumi, ali je njegovo ime na predsedničkim izborima 2012. prikupilo 7,7% glasova.

Ova formacija pojavila se u pokušaju da se ponudi umirujuće menadžersko lice urbanim i obrazovanim glasnicima i da se, posebno u regionima, zavedu vlasnicima malih i srednjih preduzeća – ponajpre predlogom uvođenja šezdesetčasovne radne nedelje, umesto sadašnje četrdesetčasovne. Ipak, Prohorov je od samog početka političke karijere morao da se brani od kritika da je zapravo razbijajući glasova. Tako je, dan nakon objavljenja njegove nominacije, poznati novinar Vladimir Pozner intervjuje s njim otputujući citirajući mu jedan američki izveštaj koji je Pravedni cilj opisao kao „lojalnu opoziciju Kremlju“, nakon čega ga je pritisakao da odgovori „da li ga je izabrao Putin ili Medvedev“.

Nakon što je ubrzo izgubio kontrolu nad Pravednim ciljem (koji je postao Partija rasta), Prohorov je 2012. stvorio Građansku platformu, mada su mu uzde i tu ispalje iz ruku; i jedna i druga formacija na predstojecim izborima imaće zasebne kandidate. Aprila 2016. policija je pretresla kancelarije njegove kompanije „Onexim“. Nije poznato da li je posredno bilo upozorenje koje je usledilo nakon što je njegova novinska kuća RBC izšla sa komentarima „Panama papira“, ukazujući na umešanost predsedničke svite, ili novi vladin signal onim Rusima koji izbegavaju da plate porez.

Pojava „probiznis“ partija označava promenu u pravilima igre, koja je Putin

JENS MALLING – „Rezervoar za vodu Crvene tekstilne fabrike u Sankt Peterburgu, izgradene 1930“

od stupanja na vlast nametnuo biznismenima, na koja je jasno podsetilo hapšenje oligara Mihaila Hodorkovskog (pušten na slobodu 2013). Veliko rusko bogatstvo, često nezakonito stećeno, kom je zabranjen pristup politici, počelo je da, u zamenu za pomilovanje, doprinosi „modernizaciji“ privrede. Slušajte ovamo: bogatite se, ali doprinosite nacionalnim interesima, kako su ilustrovali velikodusni prilozi privatnog sektora za izgradnju infrastrukture za Olimpijske igre u Sočiju.

Pojava nove generacije preduzetnika, kao i kriza iz 2008, primorale su Putina da redefiniše uslove ovog sporazuma. Obraćajući se Saveznoj skupštini u decembru 2014, predsednik je predložio „odnos između poslovne zajednice i države zasnovan na zajedničkim ciljevima, partnerstvu i dijalogu jednakih strana“. U zamenu za mobilizaciju ekonomskih elita u službi ekonomskog oporavka, obećao je da će preduzetnike osloboediti „uvredljivog nadzora“ administrativnih kontrolnih organa i punu amnestiju za kapital koji se vrati u zemlju – ukratko, posve liberalne mere, kojima se ovog leta pridružila najava novih privatizacija u sektorima nafta, iskopavanja dijamantica i aero-transporta.

U suštini, desnica koja potiče iz poslovnih krugova deli stavove s liberalnim krilom vlasti, koje je predsednik nedavno ojačao ne bi li obezbedio kredibilitet svom ekonomskom programu bliskom stranim investitorima. Direktor Sberbanke, German Gref, i posebno bivši ministar finansija, Aleksej Kudrin – koji se 2011. pridružio demonstrantima, dok je istovremeno održavao lične kontakte sa predsednikom – vrtili su se u prvi plan. Potonji je integrirao svemoćnu predsedničku administraciju, pre nego što se otisnuo u vode spoljne politike, urgirajući kod predsednika da „ublaži geopolitičke tenzije za dobrobit ruske ekonomije“, jer, kako

je rekao, Rusija „mora da se integriše u međunarodni lanac ne bi li umanjila tehnički zaostatak“⁽⁷⁾.

Arbitrirajući između tog često prozapođno orijentisanog liberalnog krila i etatističkog krila zainteresovanijeg za veličinu zemlje, Putin je započeo preuzimanje ključnih sektora, na prvom mestu energetike, istovremeno garantujući znatan prostor širenju tržista u drugim oblastima. Na taj način vlast, poput „probiznis“ partija, demokratsko-liberalnog opozicije suočava s monopolom ekonomskog liberalizma, ostavljujući joj da kritikuje autoritarnost i birokratiju. Ukoliko su demonstracije iz 2011. godine pokazale da deo stanovništva prizeljuju veću političku otvorenost, nedavni ustupci vlasti (povratak izbora za guvernere, pojednostavljenje procedura za formiranje partije, smanjenje broja sponzorstava potrebnih za kandidaturu, otvaranje primarija Jedinstvene Rusije za sve gradane itd.), liberalnoj opoziciji čine medvedu uslugu. Okrećući se od ulica ka biračkim kutijama, opozicija deluje još razjedinjenije.

PREVOD: Matija Medenica
NINA BAŠKATOV je politikološkinja, urednica veb-sajta Inside Russia & Eurasia.

- (1) Ova partija je 2003. godine osvojila 3,4% glasova i četiri od 450 poslaničkih mesta, u odnosu na 7,8% i 27 mesta 1993. godine.
- (2) Françoise Daué, „Jablotko ou la défaite du libéralisme politique en Russie“, *Critique Internationale*, n° 22, Pariz, januar 2004.
- (3) Na temu primarija u Rusiji vidi: „Les primaires selon Vladimir Poutine“, *Le Monde diplomatique*, septembar 2016.
- (4) Anketa centra Levada, citirana Interfaxu, 13. mart 2016.
- (5) *Kommersant Vlast*, Moskva, 22. februar 2016.
- (6) U Francuskoj se za njega čulo nakon što je uhapšen u svojoj vikendici u Kurševelu i pritvoren u okviru istrage povodom „teškog podvodenja“. Nakon sudskog saslušanja u svojstvu pomoćnog svedoka, više nije bio ispitivan.
- (7) „Kudrin urges Putin to ease geopolitical tensions for economy“, *The Moscow Times*, 30. maj 2016.

I GEOPOLITIKA

U tajnovitosti Saveta bezbednosti

PIŠE AN-SESL ROBER

ADAM SIX - „Pronadeni očvii“

Emblematična instanca Ujedinjenih nacija (UN), Savet bezbednosti, predmet je drastično suprotstavljenih mišljenja. Jedni hvale njegovu sposobnost reagovanja na krize koje prete očuvanju mira (posebno u Africi). Drugi ga optužuju za to da održava nepravedne privilegije pet država pobednica Drugog svetskog rata (Sjedinjene Države, Rusija, Kina, Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska), titulare čuvenog prava veta. Dve knjige istražuju misterije institucije koja već dugo čuva svoju tajnu. Veoma poučna knjiga nekadašnjeg francuskog ambasadora Žan-Marka de la Sablijera (1), i izuzetno analitični zbornik koji je uredila Aleksandra Novoseloff (2), temu otvaraju podsećanjem na transformacije do kojih je došlo od osnivanja Ujedinjenih nacija 1946. godine.

Po završetku Hladnog rata Savet bezbednosti znatno je proširoj svoje misije, koristeći se „velikom diskreconom moći“ koju mu je omogućila Povelja iz San Franciska. Isprrva je definicija

pojma „pretnja po mir i međunarodnu bezbednost“ proširena na sve sporedne aspekte nekog sukoba, poput finansiranja zaraćenih strana (npr. pristupa prirodnim resursima), pa čak i na konsolidaciju mira po okončanju neprijateljstva. Potom je Savet počeo da adresira čitav niz tema: pirateriju, terorizam, pravdu... Nakon toga omogućeno mu je pravo osnivanja sudova, poput krivičnih tribunalova za bivšu Jugoslaviju i Ruandu. Savet već trideset godina nameće sankcije koje mu Povelja ne omogućava, a koje pogadaju države ili njihove lidere, od Iraka Sadama Huseina, do Sudana predsednika Omara el Bašira.

Te novine promovisane su kao odraz želje da, uglavnom praznoslovan i neefikasan, projekat međunarodnog poretku postane efektivan. Ipak, Savet se na taj način izložio kritikama za to da optužbe iznosi proizvoljno: on je u suštini „gospodar trajanja i menjanja mera koje nameće“, podsećaju nas advokati Anais Šil i Mulud Bumgar, a ponajpre gospodar spiska sankcionisanih. Izrael

uporno izmiče njegovom besu, zahvaljujući podršci svoje nepokolebljive američke saveznice, koja često koristi pravo veta. „Ulozi žandara, jasno propisanoj Poveljom“, primećuju dalje Silova i Bumgar, „Savet je dodata i ulogu zakonodavca, iako ćemo za to u osnivačkom tekstu teško pronaći neospornu zakonsku osnovu.“

Savet bezbednosti, ljubomorno čuvan od pet stalnih članica, „P5“, koje kontrolišu njegove aktivnosti, lako odbacuje kritike zemalja u razvoju koje mu kucaju na vrata. Nevoljne da prošire svoj klub, zemlje iz grupe „P5“ ipak dokazuju kreativnost pristupa svom poslu: naizmenično predsedavanje sednicama sa nestalnim članicama koje se biraju na svake dve godine, „privatne konsultacije“ sa spoljnim akterima poput raznih udruženja, osnivanje *ad hoc* radnih grupa, terenske misije, publikovanje agendi... Ove dve knjige omogućavaju nam da steknemo uvid u igre moći velikih igrača, a posebno u diskretni angažman Kine, u podelu uloga pri izradi rezolucija (koje tačno zemlje drže pero u ruci), pa čak i u spremnost na priznavanje Afričke unije, na kontinentu koji ugospuje većinu operacija za očuvanje mira, a koji o tome nema pravo glasa...

Reforma Saveta bezbednosti je izlasnica tema – ali je jedan od izazova današnje, usled ponašanja pet ključnih zemalja koje, od Kosova, preko Libije, do Iraka, daju sebi pomalo previše slobode pri baratanju međunarodnim pravom i drastično prekoračuju rezolucije Saveta: „Države neće striktno poštovati Povelju ukoliko ‘petorku’ ne pokaze odgovornost“, insistira La Sablier. „Ne možemo se pozivati na princip onda kada nam to odgovara, a da ih sami ne primenjujemo kada nam smetaju. To je, na kraju, pored proširenja, najvažnije pitanje.“

PREVOD: Matija Medenica

(1) Jean-Marc de La Sablière, *Le Conseil de sécurité des Nations unies. Ambitions et limites*, Larcier, zbornik „Prévenir, négocier, résoudre“, Brisel, 2015, 352 strane, 40 evra.

(2) Alexandra Novosseloff (ur.), *Le Conseil de sécurité des Nations unies. Entre impuissance et toute-puissance*, CNRS Éditions, zbornik „Biblis“, Pariz, 2015, 430 strana, 10 evra.

Nedeljnik
SPECIALNO IZDANJE
ČITAJ VIŠE, ZNAJ VIŠE
Nedeljnik
SPECIALNO IZDANJE
CENA 299 DINARA
100 LJUDI
KOJI SU PROMENILI SRBIJU
N A S V I M
K I O S C I M A
Specijalno izdanje Nedeljnika „100 ljudi koji su promenili Srbiju“

Knjiga koju treba da ima svaka kuća. Knjiga koja se čuva. Potražite knjigu po ceni od 299 dinara na svim kioscima i u „Delfi“

REGIONALNI RIVALITETI I POHLEPA VELIKIH SILA

Afrički rog u orbiti rata u Jemenu

Kao dodirna tačka s Arapskim poluostrvom, Afrički rog je strateški bitan region: luke, naftna izvođača, transport robe, oružja i ljudi. Zapadnjaci, Azijci, multinacionale, petromonarhije i lokalne sile – pre svih Etiopija i Eritreja – na tom mestu vode zapaljivu borbu za uticaj, podstaknuti sukobom u Jemenu

PIŠE ŽERAR PRUNIJE

HABIB AYEB - „Seljak koji je izgubio svoju zemlju zbog izgradnje brane (Etiopija)“

Dvanaestog juna ove godine, u regiju Tsurona (Eritreja) izviđački vodovi vojske Etiopije, koji su pred zoru upali na prostor svojih suseda, susreli su se s patrolama Eritrejaca. Za samo nekoliko minuta, deonica od nekoliko desetina kilometara nekadašnje linije fronta u ratu između te dve zemlje (1998–2000) zableštala je: teška artiljerija, tenkovi u pokretu, požar koji bukti gotovo 24 sata. Asmara osuduje „agresiju“, dok Adis Abebe ostaje sramno nema. Portparol etiopske vlade tek je 14. juna izasao s ratobornim saopštenjem, u kom je izjavio da je njegova zemlja „sposobna da poveže totalni rat protiv Eritreje“.

Ova pretnja čini se nesrazmernom, s obzirom na banalni pogranični incident kakvih je bilo na desetine nakon nelažnog primirja koje su dve strane 2000. godine potpisale u Alžиру (vidi okvir). Cini se, ipak, da ovi povici odjekuju u kontekstu znatno ozbiljnijih tenzija. U Vašingtonu je 18. juna na zahtev vlade Etiopije održan diskretan i hitan sastanak, dok se 21. juna u Ženevi okupila čitava oružana opozicija Etiopije. U Adis Abebi nema gradanske opozicije, režim je marginalizovao sve disidente i pokrete; Etiopski narodni revolucionarni demokratski front (ENRDF) bivšeg predsednika Melesa Zenavija (preminuo 2012.) drži 472 od 527 mesta u Predstavničkom domu. Ustanci naroda Oromo i Amara, izuzetih iz ekonomskog rasta, 2015. i 2016. godine ugušeni su u krv.

Politički i diplomatski pokreti iz juna 2016. podudarili su se s raspoređivanjem vojske. Nakon 6. juna, etiopski vojnici pozicionirali su se u oblasti Tadžura, u Džibutiju, u skladu sa sporazumom potpisanim početkom maja sa predsednikom Džibutija Ismailom Omarom Geleom. Načelnik generalštaba Džibutija

izjavio je da etiopska vojska sada može da bez traženja odobrenja uđe u Džibutu, koristi se lokalnim vojnim postrojenjima i čak interveniše u unutrašnjim sukobima te male republike.

Sporazum je potpisani u žurbi, nakon najave potpisivanja ugovora o razvoju luke u Berberi, između preduzeća „Dubai Ports World“ (DPW) – na štetu francuske grupe „Bolloré“ – i vlade susednog Somačilenda. Etiopija je nakon rata iz 1998–2000. izgubila prilaz moru i u potpunosti se okružila kopnom. Etiopske snage se u Džibutiju susreću s eritrejskim snagama, koje se tu nalaze od pograničnog sukoba iz 2008. godine, u kom su se Eritreja i Džibuti sporili oko Rta Dumera. Dve vojske razdvajaju samo uski pojas katarskih trupa koje su tu raspoređene 2010. na zajednički zahtev Asmare i Džibutija. Trupe Adis Abebe prispele su i u region Afar, koji upravlja eritrejskom lukom Asab, u istom trenutku dok su Emirati tragali za načinom kako da na pučini nasuprot Jemenu sagrade ratnu luku.

Nekoliko elemenata omogućava nam da dešifrujemo haotični geopolitički pejzaž Afričkog roga. Prvo, Etiopija proživiljava nasledeni strah koji bi se mogao sažeti na sledeći način: „Sa svih strana okruženi smo arapskim neprijateljima, koji su našeg eritrejskog neprijatelja pretvorili u svog posrednika na afričkoj obali“

Etiopija proživiljava nasledeni strah koji bi se mogao sažeti na sledeći način: „Sa svih strana okruženi smo arapskim neprijateljima, koji su našeg eritrejskog neprijatelja pretvorili u svog posrednika na afričkoj obali“

Ukoliko je nemoguće zamisliti da bi saudijsko-emiratske snage napale Etiopiju, sasvim je moguće zamisliti egipatske snage, a posebno snage vazduhoplovstva, kako u ime arapskih solidarnosti prete novoj bazi u Asabu. Zamisao da bi najbolja obrana u tom slučaju bio preventivni napad primila se medu vrlo ograničenim krugovima ENRDF-a zaduženim za bezbednost. Međutim, Etiopija – jedna od najznačajnijih vojnih sila tog podregiona – tada bi se našla nasuprot čitavoj koaliciji, bilo u vojnom ili u smislu finansijske i diplomatske odmazde.

Drugi element: Republika Džibutija je slaba karika u staroj konfliktnoj igri između Eritreje i Etiopije (2). Obično predstavljana kao mirna luka usred zone ključanja, ta mikrodržava pretvorena je u igralište za sve regionalne ambicije.

Ta malena zemlja i dan-danas služi kao dom jedne francuske vojne baze, legata kolonijalne ere, i njenih 2.400 vojnika, uz godišnji trošak od trideset miliona evra za Pariz. Sjedinjene Države postavile su 1999. svojih 4.000 ljudi (fakulta: šezdeset miliona evra). To je Vašingtonu omogućilo slanje dronova na birane mete u Jemenu i Somaliji. Japanci – s nekoliko stotina vojnika i dva stara „lokheed“ aviona za pomorski nadzor – vijaju somalijske pirate još od 2011. godine. Japanska vojska tako, po ceni od dvadeset miliona evra godišnje, ponovo ima u posedu jednu prekomorskiju bazu, prvu nakon 1945. Nemci i Španci u međuvremenu nisu uspostavili baze, ali nekoliko desetina njihovih vojnika odseda u hotelu „Kempinski“. I konačno, najavljen je da će se u decembru ove godine nadomak Tadžure, daleko od Zapadnjaka, uspostaviti kineska baza za nekih pet do deset hiljada vojnika.

Godišnji trošak, iako državna tajna, mogao bi da varira – od dvadeset pet do osamdeset pet miliona evra, u zavisnosti od toga da li će Peking izgraditi i aerodrom. Prve zgrade već su u fazi izgradnje. Da ne bi zaostajala, i Moskva je preko brojnih neformalnih kontaktata izrazila interesovanje da se pridruži tom klubu naoružanih turista.

Malena teritorija Džibutija (23.000 kvadratnih kilometara, ekvivalent Slovenije) uskoro će imati više stranih negoli domaćih vojnika. Ali da li je uopšte u pitanju nacionalna država? „Džibutiji nije toliko država, koliko trgovački grad-država“, zabeležio je jedan zapadni diplomat u Vikilik dokumentu iz 2004. godine, „a kontroliše ga jedan jedini čovek, Ismail Omar Gele.“ Uz 86,59% glasova osvojenih na predsedničkim izborima održanim 8. aprila 2016., ta kontrola ostaje apsolutna. Vojna politika je ključna alatka te nasledne kneževine, kojom od

Zavadeni braća

Rat za nezavisnost između 1961. i 1991. godine sukobio je gerilske i vladine snage. Kraj jedinstvenog etiopskog carstva cara Haila Selasija 1974. godine i dolazak na vlast Mengistua Haile Marijama (zvanog „Crveni Negus“) 1978., ništa nisu promenili (1).

Tokom ovog dugotrajnog sukoba, Narodni front za oslobođenje Eritreje (EPLF), osnovan 1972. godine, razvio je blisku vojnu saradnju sa gerilama Narodnog fronta za oslobođenje Tigraya (TPLF), koje su se protiv Crvenog Negusa borile za prevlast u provinciji Tigray. Nakon pobeđe koalicije EPLF-TPLF maja 1991. godine, očepljene Eritreje postignuto je 1993. konsenzusom, vlast u Asmari preuzeo je EPLF, a u Adis Abebi TPLF. Taj savez činio se tim pre prirodnim što su obo fronta predvodili tigrajski hrišćani.

Tenzije do kojih je potom dolazilo opisivane su kao „sindrom stariji brat – mladi brat“. EPLF je tokom borbi pokazao bolju sposobnost predviđanja, bolju organizaciju i neospornu međunarodnu reputaciju, dok je TPLF uporište imao samo u regionu. Iako na čelu znatno slabije naseљene zemlje (šest miliona stanovnika spram devedeset četiri miliona u Etiopiji), EPLF se nije trudio da prikrije osećaj nadmoći. Prve godine protekle su u miru, ali su i pored toga bile obeležene sve krupnijim ekonomskim zahtevima Eritreje: insistiranje na paritetu valuta bir–nakfa i obustavljanju industrijskih investicija u Tigraju.

Meles Zenavi, lider EPLF-a koji je postao predsednik Etiopije, pokušao je da racionalno izade na kraj sa svojim nekadašnjim saveznikom. Tvrđio je da je kao lider velike zemlje, naseљene 95% netigrejskim stanovništvom, podvrgnut mnogo težim pritudama nego u periodu rata. Maja 1998. godine, uz izgovor da polaze pravo na neke male oblasti bez strateškog ili ekonomskog značaja, Eritreja je napala svog velikog suseda. Rat koji je izbio trajao je dve godine, uz 70.000 stradalih boraca i cenu od preko dve milijarde dolara.

Gerilske borbe rata za nezavisnost ustupile su mesto konvencionalnom sukobljavanju nalik Prvom svetskom ratu u Evropi – rovovi, smrtonosni frontalni napadi, baraži teške artiljerije – koje ni do čega nije dovelo. Primirje, potpisano u Alžiru juna 2000. godine, nije ispratio nijedan mirovni sporazum. Mnogo gorčine ostalo je na obe strane. Ovaj ključajući sukob preti da eskalira čim jedna ili druga strana naprave neku grešku.

G. P.

(1) Vidi: „En Éthiopie, des rivalités ethniques si anciennes, si profondes...“, Le Monde diplomatique, septembar 1991.

1977. godine upravljaju porodica Gele i klan Mamasan, iz klanske porodice Isa. Kao i u slučaju suseda, Etiopije i Eritreje, Džibutijem vlada autoritarni režim koji je na stalnoj meti organizacija za zaštitu ljudskih prava (3).

Treći element: zemlje tog podregionalnog bore se oko luka. U Džibutiju se sve okreće oko luke, koja predstavlja 76% bruto domaćeg proizvoda (BDP). Ta aktivnost, međutim, zavisi od etiopskog klijenta, kom je po završetku rata iz 1998–2000. onemogućen pristup eritrejskoj luci Asab.

Upravo je u tom kontekstu 8. maja nepriznata država Somalilend (4) potpisala trgovinski sporazum s trećim po veličini svetskim operaterom, „Dubai Ports World“ (DPW), koji je u vlasništvu vlade Ujedinjenih Arapskih Emirata. Tako je luka Berbera postala direktni konkurent luke Džibuti. Glavni suparnik predsednika Džibutija, Abderahman Bore, koji živi u egzilu u Dubajju, gaji jake veze s UAE; upravo je on 2006. naveo DPW da se okrene prema Džibutiju. Kada je 2013. Dubai odbio da ga izruči, predsednik Gele ponio je DPW-ovu koncesiju i luku poverio rivalskoj kompaniji (slučaj je trenutno u toku pred sudom u Londonu). Situacija se zaostriла do tle da su u aprili 2016. prekinuti diplomatski odnosi između Džibutija i Dubaja.

Brige diktatora Džibutija

Dolazak DPW-a u luku Berbera u Somalilendu, uz Borea koji vuče konce iz pozadine, uselio je paniku u Džibutiju. Tačno je da je Berbera jedna dugo zane-marivana, stara kolonijalna britanska luka, kroz koju prode tek 40.000 kontejnera godišnje, naspram njih 900.000 u Džibutiju.

Etiopija je, međutim, obznanila nameru da na nju preusmeri 30% svog prometa, dok DPW računa da će u nju investirati četristo miliona evra, što je veća suma od godišnjeg budžeta Somalilenda. Predsednik Džibutija je stoga pohitao u Etiopiju ne li bi ponudio „bezbednosni sporazum“ koji je etiopskim trupama omogućio da se u Džibutiju ponašaju kao u osvojenoj zemlji. Adis Abebe je još 2014. izrazila želju da „Etiopiju i Republiku Džibuti posmatra kao jednu i jedinstvenu teritoriju“. To je neka vrsta „ograničenog suverenitet“ za Džibutiju.

Brige diktatora Džibutija podsticu Boreovi donekle prenaglašeni manevri. Njegov oponent je tako zatražio zvaničan poziv na proslavu dvadesetpetogodišnjice nezavisnosti Somalilenda, održanu minulog 18. maja. Obazriva vlasti te nepriznate republike nisu usvojile taj zahtev, „budući da bi to bilo jednak proglasenje rata sa Džibutijem“, kako nam je rekao jedan zvaničnik Somalilenda.

Tenzije su i dalje velike, posebno budući da Bore po majčinoj liniji pripada potklanju Junis Musa klana Isa, koji je 21. decembra 2015. godine pretrpeo masakr u gradu Džibuti – okolnosti su i dalje nejasne, a tačan broj ubijenih nepoznat. Junis Musa, međutim, čini 60% pripadnika vojske Džibutija, razmještene po planinama Mabla, severno od zaliva Tadžura. Oni su ti koji bi trebalo da se bore protiv afarijanskih pobunjenika iz redova Fronta za obnovu jedinstva i demokratije (FRUD). Nakon decembarskog pokolja njihova želja za borbom srozala se na nulu.

Predsednik Gule pokušao je da se s tim izbori pridobijanjem sultana Somalilenda iz redova klana Gadabursi, Abubakara Elmija Vabara, koji se protivi vlastima svoje „zemlje“. On je, međutim, upleten u veliku igru saveznika i protivničkih pretinja: dok Etiopljane koji ništa manje ne saraduju s DPW-om u Berberi – preklinje za pomoć, prinuđen je da pregovara s arapskim neprijateljima Etiopije, koji i sami zahtevaju jednu vojnu bazu u Džibutiju u svrhu podrške njihovim ratnim naporima u Jemu.

I, naravno, četvrti element: požar u Jemu. Trideset kilometara moreuze Bab el Mandeb („Kapija suza“) razdvaja Afriku od Jemena. Uhvaćena u oluju „arapskog proleća“, ta zemlja je 2012. proterala svog predsednika-diktatora, Aljiju Abdulahu Saleha, koji je od 1978. godine zemlju vodio čeličnom pesnicom. Ipak, dugo pre ustanka iz 2011. ta prozapađna diktatura bila je suočena ne samo s jednim posebno aktivnim ogrankom

džihadista, Al Kaidom Arapskog polu-ostrova (AQAP), već i sa jezdističkom pobunom u provincijama Sada i Amran. „Narodna revolucija“ iz 2011. očistila je teren za oba ova pokreta, ne preterano demokratskih streljena.

Jezdističke snage, u narodu poznate kao „Huti“ – po imenu njihovog istorijskog lidera, propovednika Huseina el Huti, koji je 2004. godine poginuo u borbama – ubrzo su zauzele prestonicu Sanu, gde su sklopile savez s bivšim diktatorom Salehom. Saudijska Arabija se 25. marta 2015. odlučila na intervenciju, na čelu koalicije sunitskih zemalja (5).

Hutisti, poistovećeni sa šiitima, iznenada su izdvojeni kao „pete kolone“ Teherana na obalama Crvenog mora, dok je Salehov naslednik Abd Rabo Mansur Hadi neubedljivo uzdignut na nivo simbola demokratske obnove. Tako je afričko susedstvo upalo u arapski vir. Jemen je sve do početka gradanskog rata bio glavno mesto za transfer izbeglica – političkih, kao i ekonomskih – iz Africke roga, koje su pošle ka Evropi.

Do aprila 2015. nekoliko dana nakon saudijskog napada, predsednik Eritreje Isajas Afeverki potpisao je široki sporazum o saradnji sa Rijadom i vojnom koalicijom okupljenom unutar Zalivskog saveta za saradnju (GCC) (6). Emirati su potom pristigli u Asab da bi izgradili aerodrom, s kog sada poleću saudijski bombarderi. Ubzro je obnovljena i luka. Prvi (skromni) kontingenti eritrejskih trupa pristigli su na jemenski front, a saradnja se proširila na sudanski režim predsednika Omara el Bašira, koji je i sam poslao trupe u zamenu za obilni transfer saudijskih finansijskih sredstava. Nakon toga, Asmara je deportovala sve neprijateljske Jemence sa svoje teritorije.

Iznenađujuća demokratija

Logično je da je ova intenzivna vojno-politička aktivnost izazvala zabrinutost Adis Abebe. Za Etiopiju je situacija u kojoj njen smrtni neprijatelj Eritreja stupa u bliski savez s arapskim snagama alarmantnija od toga što se Vašington, u želji da arapskim sunitima pruži garancije kao iskupljenje za nuklearni sporazum sa šiitskim Iranom, u potpunosti svrstao uz ovu koaliciju. Umešana od strane GCC-a, Ansara sada uživa američku blagoklonost na koju nije bila naviknuta zbog optužbi za kršenje ljudskih prava. Osmog junu 2016. Anketa komisije Ujedinjenih nacija takođe je zaključila da ima „valjanih razloga da se veruje da su nakon 1991. godine u Eritreji počinjeni zločini protiv čovečnosti, poput porobljavanja, zatvaranja, tortura, silovanja i ubijanja“. U pokušaju flerta sa GCC-om, Vašington je zalutao u sve sumnjivije i jednostrane odnose u regionu.

Jula 2015. godine, Emirati i Saudijska Arabija nisu se libili da zauzvrat u goste pozovu „predsednika“ Somalilenda, Ahmeda Mohameda Silanja, nenaviknutog na takve gestove, budući da njegova država i dalje nije priznata. Susret je orkestriran poput pozorišta senki u kom je svaki glumac igrao svoju ulogu. Od Silanja su se tražile trupe i mogućnost korišćenja luke Berbera; on nije rekao „ne“, ali je ostao skrštenih ruku, a lideri GCC-a pravili su se da to ne primećuju. Čast je sačuvana.

I predsednik Džibutija bio je oprezen u pogledu Jemena: upitan da otvoru jednu bazu GCC koalicije (još jednul) i pošalje trupe u Jemen, poput svog protivnika Silanja, niti je prihvatio, niti odbio. Napokon je pristao na to da odobri poletanje aviona za transport Saudijaca, ali ne neposredno njihovom ratnom vazduhoplovstvu. Iako na suprotnim stranama po pitanju luka u Crvenom moru, vlasti Džibutija i Somalilenda dele istu prečutnu uzdržanost spram vojnih avantura Saudijske Arabije i Emirata u Jemu.

Peti i poslednji element omogućava nam da rasvetlimo regionalnu geopolitiku: pitanje Somalilenda. Nakon dvadeset pet godina realnog postojanja, Somalilend i dalje zvanično ne postoji. Kao nepriznata država, on ne prima gotovo nikakvu stranu pomoć, niti pripada idejnoj međunarodnoj organizaciji. Ipak, ima vladu, policiju (nenaoružanu), vojsku (razumno dobro opremljenu), kao i pravosude koje uživa poštovanje. Ta zemlja živi u miru već dvadeset godina. Za razliku od svojih afričkih suseda, Somalilend funkcioniše

vodeći se neospornim demokratskim procedurama i redovno održava mirne izbore. Ova iznenadajuća demokratija stavljena u karantin (7) nastala je iz nekadašnjeg protektorata Britanski Somaliland. Nezavisnost je stekla 1991. nakon gradanskog rata koji je uništilo Somaliju i doveo do pada Sijada Barea. Pažljivo i gotovo stidljivo rukovodenoj, toj mirnodopskoj državi posebnu pretjeru predstavljaju diplomatski odnosi i nerazvijenost. U političkom smislu je uspela, za razliku od Somalije zaglavljene u unutrašnjim sukobima: godine 2006. etiopska vojska je, uz podršku Afričke unije, bila koja je tranzicijom somalijskoj saveznoj vlasti omogućila da preuzme Mogadiš od gospodara rata i Unije islamskih sudova. Ta zemlja pati i od terorizma islamskih milicija Al Šabab, kako je 25. juna pokazao smrtonosni napad na jedan hotel u prestonici Somalilend, s druge strane, pati od izolacije koju joj nameće „međunarodna zajednica“.

Ugovor sklopljen s DPW-om 8. maja 2016. izmešao je karte: ova izrazito oprežna „zemlja“ bačena je na turbulentnu scenu regionalnog „vrućeg rata“. Posledice će biti višestruke i potencijalno destabilizujuće: budući da taj sporazum predstavlja ekonomsku i političku pretjeru po Džibutu; zato što, hoteli – ne hoteli, on ovu krhku državu smeta u orbitu Ujedinjenih Arapskih Emirata; i zato što rizikuje da poremeti njenu unutrašnju stabilnost. Luka Berbera, iako prilično dremljiva, zapravo je jedino stabilno mesto koje generiše ekonomski rezultate ove veoma siromašne zemlje. Kao posed ogranaka Isa Musa klana Habr Aval de Isi, luka hrani lokalno stanovništvo i obezbeđuje mu dobre prihode, za koje se sada plaši da će ih izgubiti. Opasnost od rata među klanovima, koju Somalilend već

četvrt veka majstorski eskivira, tako bi mogla ponovo da postane stvarnost.

Somalilend je preživeo deset godina nacionalnog gradanskog rata, nakon čega je usledilo pet godina regionalnog gradanskog rata i, konačno, dvadeset godina siromaštva i međunarodnog prezira. Hoće li preživeti i nesrazmerni finansijski napad i diplomatsku, pa čak i vojnu, izloženost, u uslovima u kojima nema kontrolu nad svim faktorima? U ovom problematičnom regionu to ostaje otvoreno pitanje.

Imperializam velikih sila prolazi kroz kruži: prototstavlju mu se, protiv njega se bore, parazitiraju na njemu ili ga nadilaze brojni mikroimperializmi kojima sada mora da se bavi. To ne znači da kineska, američka, francuska ili ruska moć više ne postoje; znači da, kao što je Guli-Ver napao Liliputance, ovi divovi napreduju nesigurnim korakom, otežanim nezgrapnim saveznicima i poluneprĳateljima. Mnogi hazarderi pokazuju aktivizam koji je odlučan koliko i upitan, oni koji nemaju čemu da zavide opasnim potezima dinosaurova koji ih natkriljuju. Još gore od toga, njihove aktivnosti ne plaže se javnog mnjenja teroranog u pasivnost, spremnijeg da reaguje na unutrašnja nego na geopolitička pitanja.

Cini se da su Sjedinjene Države u potpunosti ponizene u Afričkom rogu. Osim Eritreje i Sudana (koji će uraditi bilo što da bi podigao ekonomski sankcije), u toj zoni nema nijedne zemlje koja se zvanično vodi kao njihov „prijatelj“. Egipat pokušava da uguši Muslimansko bratstvo; Etiopija je i dalje verni saveznik, iako ka Pekingu gleda Himerinim očima; Džibutu je u ulozi satelita celokupnog međunarodnog, globalizovanog kapitalizma, spreman na samog davola ukoliko će mu to doneti preporuke Međunarodnog monetarnog fonda; Saudijski i Emirati

dure se na Vašington, ali nemaju rezervnog starešinu... Što se Somalilenda tiče, on donekle zavređuje sažaljenje zbog svog naroda vrednog poštovanja. U ovom skupini jedino je Eritreja namčor. Pa ipak, njen ekonomski kolaps i prolivanje krvi njene omladine garantuju da će uvek završavati kao prosjak na kućnom pragu moćnika.

Vašington ne uspeva da izmiri sve ove „prijatelje“ koji bez odobrenja stupaju u rat, jedni protiv drugih kuju zavere, politiku vode nezainteresovani za američko pokroviteljstvo i bez odobrenja pozajmljuju novac. Takav je slučaj koalicije GCC, koja je primila američku vojnu opremu vrednu gotovo deset milijardi dolarâ samo da bi u Jemu nastavila rat na koji Vašington ne gleda s previše entuzijazma. Davanjem jemstva Asmari, Sjedinjene Države udaljile su od sebe Adis Abebu i sve svoje klijente i saveznike okre nude jedne protiv drugih – ukoliko ih na kraju ne bace pravo u ruke Kine.

ŽERAR PRUNIJE je istraživač saradnik Atlantskog saveta.

Prevod: Matija Medenica

- (1) Vidi: Habib Ayeb, „Qui captera les eaux du Nil?“, *Le Monde diplomatique*, jul 2013.
- (2) Vidi: Jean-Louis Pépinou, „Un redéploiement stratégique dans la corne de l'Afrique“, *Le Monde diplomatique*, decembar 2001.
- (3) Cf. Réseau panafricain des défenseurs des droits de l'homme, www.protectionline.org.
- (4) Vidi: „Jours tranquilles au Somaliland“, u „Afrique. Enfer et Eldorado“, *Manière de voir*, n° 143, oktobar–novembar 2015.
- (5) Vidi: Laurent Bonnefoy, „Au Yémen, une année de guerre pour rien“, *Le Monde diplomatique*, mart 2016.
- (6) Vidi: „De l'Arabie saoudite aux émirats, les monarchies mirages“, *Manière de voir*, n° 147, jun–jul 2016.
- (7) Cf. Robert Wire, *Somaliland, pays en quarantaine*, Korthala, Pariz, 2014.

ORGANIZOVANA BORBA I SPONTANA AKCIJA

Dva lica aktivizma

Protiv trenutno dominantnog poretka, dva tipa borbe se sreću, a često su i u koliziji. Spontana akcija zahteva jasnu moralnu i političku svest. Ona se zasniva na spektakularnim tehnikama, često individualnim, ali ima teškoće da dugoročno zadrži inicijalni elan. S druge strane, manje privlačna, organizacija daje prednost radu na duži rok, kolektivna je i manje spontana. Dešava se i da se ta dva potoka uliju u jednu reku.

PIŠE ASTRA TEJLOR

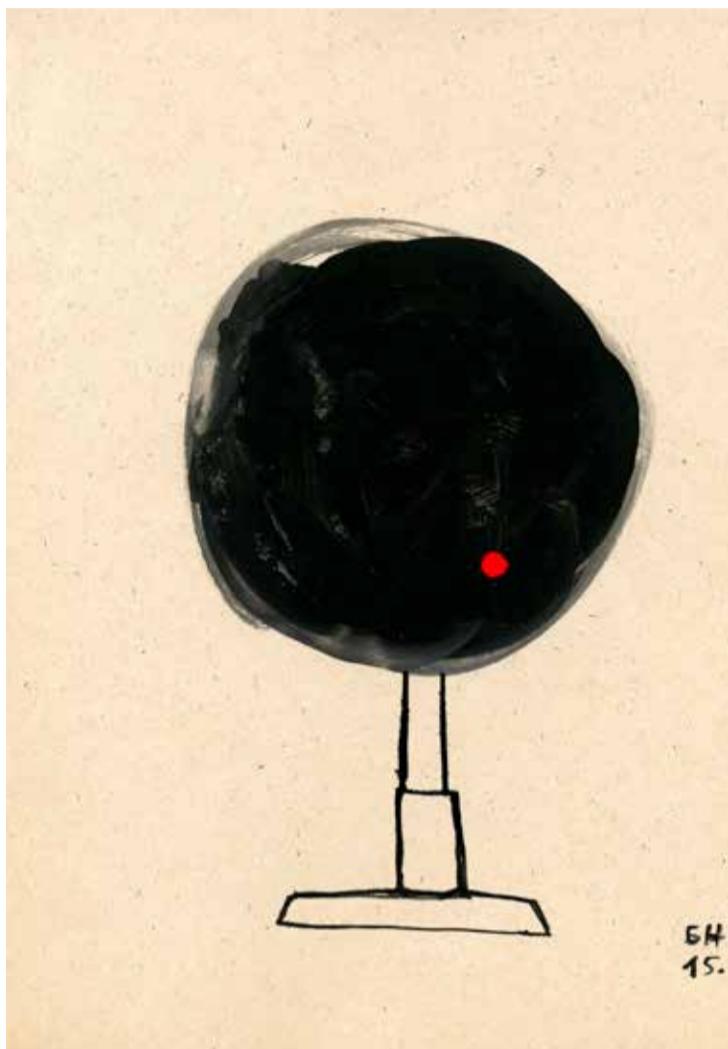
Pre skoro deset godina bila sam na konferenciji pod imenom „1968“, organizovanoj na sasvim običnom fakultetu u Nju Džerziju. Glavno predavanje održao je Mark Rad, nekada radikalni student, potom predavač matematike na visoj školi koji sada svoje penzionerske dane provodi u Nju Meksiku. Tokom svog izlaganja kritički se osvrnuo na nacionalni renome koji je, u svojim dvadesetim godinama, stekao na osnovu svoje uloge u blokadi Univerziteta Kolumbija i učešća u Weather Undergroundu, grupi borbenih pobunjenika koji su zagovarali „propagandu delima“ kao što je postavljanje bombe u Pentagonu i vašingtonskom Kapitolu (na sreću, nije bilo žrtava).

Publika, uglavnom sastavljena od postdiplomaca i politički zainteresovane omladine poput mene, blagonaklonio je gledala na Radova revolucionarnu prošlost, tim pre što je bila zadivljena periodom njegovog života koji je proveo u ilegalu. Smatrali smo da su članovi Weather Underrounda možda prešli neke granice i da nisu mnogo postigli, ali su bar nešto uradili!

Mark Rad je doveo u pitanje našu naivnu romantizaciju. Za razliku od mnogih svojih drugova koji su s vremenom postajali sve konzervativniji, ostao je prirvzen političkim idealima iz svoje mladosti. Međutim, potpuno je drugačije posmatrao taktiku sukobljavanja na kojoj je i izgradio svoju reputaciju. Mačistički buka i bes i pozivi na oružje – sve je to bila zabluda. Jedino u čemu su i on i njegovi drugovi uspeli, zamišljujući da su naročita grupa revolucionarnih aktera čiji je zadatak bio stvaranje „bele borbenе formacije“ koja bi „pomogla narodima širom sveta“, bilo je da se umanjai baza na čiju su izgradnju i razvoj potrošene teške godine.

Ono što nije uspeo da shvati na vreme – objašnjavao je Rad i strpljivo nam razvajavao snove o oružanoj pobuni – bila je razlika između aktivizma i organizovanja, između izražavanja stavova i izgradnje pokreta. I to je poruka na čijem širenju on i dalje radi. Nedavno mi je rekao sledeće: „Reč aktivista sam prvi i jedini put, pre pedeset godina, čuo kao deo fraze koju su protiv studentkih organizatora koristili naši zvanični neprijatelji, upravnici univerziteta i urednici novina“.

Za razliku od pojma *organizatora*, koji svoje korene jasno vuče iz sindikalne i radničke politike, poreklo pojma *aktiviste* pomalo je sumnljivo. Iako je prvobitno doveden u vezu sa Rudolfom Ojkenom,

BRANISLAV NIKOLIĆ – „Globus sa tackom“

filozofom nemackog idealizma – koji je smatrao da je težiti nečemu sastavni deo duhovnog života – često su njime nazivane otvorene pristaše Centralnih sila tokom Prvog svetskog rata.

Na kraju je počeo da se koristi za političko delovanje u širem smislu i očigledno je da pojmovi *aktivizma* i *aktiviste* svoje sadašnje značenje imaju već neko vreme, mada ispitivanje tačne putanje ove promene ostaje u amanet nekak marljivim istraživačima. U prvoj polovini šezdesetih *Njujork tajms* je i Bertranda Rasela i Rajta Milsa nazivao „aktivistima“ (sto je izuzetno smetalo Milsovom uredniku).

„Zvali smo sebe raznim imenima – revolucionarima, radikalima, borcima, socijalistima, komunistima, organizatorima“, priča mi Roksen Danbar-Ortiz,

radikalna istoričarka sa pedesetogodišnjim iskustvom u društvenim pokretima. Uspon reči *aktivista*, prema njenom mišljenju, poklapa se sa onim što naziva opsttim „diskreditovanjem levice“. Veliki deo politički aktivnih kolega kako Marka Rada, tako i Roksen Danbar-Ortiz, poticao je iz pravih komunističkih ili radničkih porodica, ili se uključi u borbu za građanska prava na Jugu, što je značilo da su iz prve ruke poznavali pokrete koji su bili ozbiljno vezani za religijske i lokalne organizacije – a one su često zapošljavale (slabo) plaćene terenske organizatore koji su mobilisali ljudi na duže vreme i uprkos malim izgledima na uspeh.

Aktivisti su se pojavili tek posle šezdesetih i sa nastankom novih društvenih pokreta: feminističkih, LGBT, ekoloških

i pokreta za prava osoba sa posebnim potrebama. Tоком osamdesetih i devetdesetih, pojam *aktiviste* je već ušao u širu upotrebu. Novi društveni pokreti su postigli mnogo toga u vrlo kratkom roku, i to često nadovezivanjem na oprobane organizacione metode i njihovim prilagodavanjem, ali i pronalaženjem otvorenih, demokratskih i nehijerarhijskih modela. Ipak, u težnji da raskrstite sa nekim problemima levice, raskrstili su i sa potencijalno korisnim okvirima, tradicijama i tehnikama.

Aktivisti su svoj procvat doživeli uporedno sa otklonom od onoga što se smatralo zastarelim političkim ideologijama i prihvatanjem radikalnih identiteta. Nakon šezdesetih, lako je razumeti zašto ljudi nisu više hteli da se vezuju za harizmatske vode, budući da je to često moglo da ugrozi pokret ako bi ovi bili ubijeni (Martin Luter King), ponašali se neodgovorno (Eldridž Kliver) ili menjali svoje opredeljenje (Džeri Rubin) (1). Kako su sindikati s vremenom postajali sve manje radikalni, a sve više pod uticajem opreznih ili korumpiranih birokrata, tako se širio cinizam prema društvenoj promeni kao pozivu, bar u izvesnim idealističkim krugovima.

Konzervativci su tokom poslednje trećine 20. veka vredno primenjivali svoje organizacione strategije: pokretali su tink-tenkove i poslovna udruženja uz izdašnu pomoć korporacija, hrabrili pešadiju *Moralne većine* (2) i udarali temelje trajnoj „poreskoj pobuni“ gornjih 1%. Kako su sindikati s vremenom postajali sve manje radikalni, a sve više pod uticajem opreznih ili korumpiranih birokrata, tako se širio cinizam prema društvenoj promeni kao pozivu, bar u izvesnim idealističkim krugovima.

Ipak, upravo je organizovanje ono što levica mora da neguje da bi joj aktivizam bio trajniji i učinkovitiji i kako bi se naši ciljevi održavali i napredovali čak i kada se izgubi nešto od intenziteta univerzitetskih blokada ili uličnih protesta. To znači da treba osnivati političke organizacije, razradivati dugoročne strategije, razvijati vode (demokratskog, a ne harizmatskog tipa) i razmišljati o tome kako ih podržati. Razvoj aktivizma u poslednjih nekoliko decenija je dobra stvar, i to je nešto čega treba da bude više. Međutim, problem je u tome što nismo održali korak i u ravni organizovanja zbog koga su stariji pokreti bili toliko uspešni.

Današnji aktivisti sazrevaju u vrlo drugaćejem okruženju nego ranije. Niko nema roditelje u Partiji, sindikati su sve slabiji, a duga borba za građanska prava, od koje toliko možemo da naučimo, svela se na niz prepoznatljivih slika i istorijskih podsetnika od kojih se osećamo bolje.

Ispražnjenost pojma *aktiviste* od sadržaja izaziva sumnju: on ne upućuje toliko na određeni skup političkih stavova ili postupaka koliko na jednu vrstu temperamenta. Deluje da mnogi aktivisti uživaju u sopstvenoj marginalnosti, a svoju malobrojnost shvataju kao dokaz posebnosti i pripadnosti izuzetnom i odabranom krugu, koliko god on bio lišen uticaja.

Iako ima važnih izuzetaka od tog pravila, mnoge struje savremenog aktivizma često ističu individualno naspram kolektivnog. Nasuprot tome, organizovanje je samo po sebi kooperativne prirode: njegov cilj je da uključi druge i da stvara i sprovodi zajedničku moć. Organizovanje, kako to pronicljivo primećuje Smaker, znači pretvaranje „društvenog bloka u političku snagu“. Danas svako može biti aktivista, čak i kada deluje sâm i ne odgovara nikome – na primer, ako uporno radi na podizanju svesti o nekom važnom problemu. Podizanje svesti, kao jedan od glavnih ciljeva savremenog aktivizma, može biti izuzetno bitno, ali obrazovanje nije organizovanje. Ono znači ne samo prosvetiti one koji prime neku poruku već i okupiti ljudi oko nekog zajedničkog

interesa zarad strateškog upravljanja zajedničkim snagama. Organizovanje je dugoročan i često naporan rad koji podrazumeva izgradnju infrastrukture i institucija, pronalazeњe slabih tačaka i načina na koji se one mogu iskoristiti u nekoj situaciji koja se želi promeniti, i ubedivanje atomizovanih pojedinaca da shvate da su u istoj ekipi (i da se tako i ponašaju).

Na svetskom nivou, od 2011. godine, sedoci smo ogromnog širenja društvenih pokreta, iako su mnogi od nas koji u njima učestvuju i dalje zarobljeni u zamci koju je opisao Rad. „Aktivizam, izraz naših najdubljih uverenja, nekada je bio samo deo izgradnje pokreta. U pitanju je taktika koja je postala strategija jer strategije nema“, rekao je. „Većina mladih aktivista misli da organizacija znači dogovoriti se o svemu što je potrebno za protest ili koncert.“ Ako na ovaj spisak dodamo i smišljanje hašttagova za društvene mreže, deljenje onlajn peticije i rasprave na internetu, jasno je o čemu je reč. Rad na organizaciji više nije tako cenjen u mnogim pokretima, a njegovo mesto su zauzeli verovanje u spontanu pobunu i skepsa prema insticijama, vodstvu i preuzimanju vlasti.

To ne znači da ne postoje momenti u kojima su protest, koncerti, hašttagovi, peticije i rasprave na internetu korisni – ponekad i jesu. Stvar je u tome što ovi dogadjaji ili taktike isuviše često znače sav politički angažman. „Mislim da je, na opštem nivou, dobro što je veliki broj ljudi počeo, u poslednjih nekolika decenija, da se uključuje, kao i to što je tehnološki napredak omogućio da to danas bude lakše“, rekao je L. A. Kaufman, koji

Ne znači da ne postoje momenti u kojima su protest, koncerti, hašttagovi, peticije i rasprave na internetu korisni – ponekad i jesu.

Stvar je u tome što ovi događaji ili taktike isuviše često znače sav politički angažman

upravo završava rad o istoriji direktne akcije. Kada više ljudi pravi male, konkretnе akcije – potpisivanje peticije ili učešće na protestu – pre će ostvariti pravi uticaj nego kada postoji jasni plan, u najboljem slučaju neki koji ima cilj da elitama učini život malo težim ili imanji profit.

Svakako, i dalje postoje organizatori klasičnog tipa – radnički organizatori – koji obavljaju neprocenjivi posao. Sa druge strane, sve više ljudi isprobava nove oblike kolektivne ekonomski moći i otpora. Međutim, jedan od najvećih izazova u ova neoliberalna, postfordistička vremena jeste pronalazeњe novih sindikalnih modela u uslovljima finansijalizacije i neizvesnosti. Moramo stvoriti nove veze među milionima usamljenih ljudi koji nemaju sigurno radno mesto, a kamoli člansku kartu sindikata, ako želimo da postanu sila s kojom će se računati.

Ekološki organizatori su pronašli originalne načine da pokrenu ljudje

SVAKOG MESECA POKLON SVIM ČITAOCIMA NEDELJNIKA

The New York Times

Najveće ime svetske štampe
1.100 novinara
440 fotografa
117 Pulicerovih nagrada
Najkvalitetnija publika
71 % čitalaca su visoko-obrazovani
60 % ima visoku zaradu ili svoje firme

„ENGLESKI IMA VIŠE STILA“

Jezik Evrope

Napuštajući jezike zemalja koje su je osnovale (francuski, nemački, italijanski...), odustajući od principa multijezičnosti koji je dugo bio karakterističan za institucije, EU se oslanja na jezik najudaljenijeg od svojih partnera: UK koje će uskoro i formalno prestati da bude njena članica, čime nestaje opravdanje za ovu neobičnu privilegiju

PIŠE: BENOÀ DITERTR

da utiču na zarade naftnih kompanija: primera radi, prinudili su američku saveznu vladu da prestane sa izdavanjem novih dozvola za kopanje uglja na zemlji u javnom vlasništvu. Otkako je krenula 2012. godine, kampanja za smanjenje investicija u fosilna goriva uspela je da sa tržista istera investitore koji su „teški“ više od 3,4 triliona dolara. Organizovanje po tom pitanju počelo je sa studentima, ali se proširilo i na druge zajednice u toj meri da se sada više od 60 gradova širom sveta obavezalo da će podržati delimično ili potpuno povlačenje investicija. „Jedan od najvećih uspeha ove kampanje do sada leži u tome što smo uspeli da oslabimo poverenje u poslovne planove firmi koje rade sa fosilnim gorivima“, rekao mi je Džejmi Hen, suosnivač ekološke grupe 350.org i jedan od voda kampanje. „Danas ‘karbonsku opasnost’ ozbiljno shvataju ne samo mali humanistički fakulteti već i krupne finansijske ustanove poput Engleske banke, Norveškog državnog fonda i kalifornijskih penzionih sistema.“

Naposletku, treba pomenuti i pokret *Black Lives Matter*, koji je postigao izuzetno mnogo na vraćanju problema rasnog ugnjetavanja na dnevni red nacije. Nove grupe poput *Dream Defenders*, organizacije iz Floride koja je nastala nakon ubistva Trejvona Martina, usvojile su model u kome su svi vode, nasuprot onome u kome voda nije niko. Pored toga, vrlo su sumnjičavi prema oblicima aktivizma koji se odvajaju samo preko interneta. „Ako želimo da promenimo svoje zajednice, moramo da imamo moć, a ne samo pratioce“, objasnio mi je jedan od voda grupe.

Pre stotinu godina, ideju aktivizma formulisao je filozof (Ojkem) koji je bio naklonjeniji onostranom nego ovostranom, i ta sklonost opstaje i danas, sve dok mnogi veruju da će akcijanje, makar i ne bilo deo neke smislene strategije, voljebitno proizvesti društveno osvešćenje. Na svu sreću, aktivisti nisu do kraja potukli organizatore. I dalje postoje mnoga polja na kojima istinsko organizovanje – ono što je Rad u svom izlagaju nazvao „obrazovanjem, izgradnjom baze i koalicijama“, a što bih ja opisala kao stvaranje zajedničkog identiteta i zajedničke ekonomske moći – još uvek postoji, ali se takvi dugotrajni napori često ne mogu primetiti jer se ponovo dogodio neki spektakl ili je nešto „zaplilo internet“.

Desetine hiljada ljudi pune sale širom Amerike jer žele da čuju Berniju Sandersa kako osuđuje „milijardersku klasu“. Ako nam istraživanja javnog mnenja već pokazuju da sve veći broj mlađih ljudi, kao i većina glasača na izborima unutar Demokratske partije, ima pozitivne poglede na socijalizam, potrebno nam je dobro, pametno organizovanje kako bismo održali to širenje levičarskog duha i produktivno usmerili entuziasam i energiju s onu stranu ograničenog okvira predsedničke trke i izborne politike uopšte. Elitama nikad nije bilo teško da one koji ih dovode u pitanje otpisu kao gubitnike i većite nezadovoljnike. Uspesne organizatore je, ipak, malo teže otpisati jer su napravili sebi uporište koje može strateški da deluje.

PREVOD: Vuk Vučović

(1) Eldridž Kliver je bio jedan od prvih voda *Cnih pantera*, da bi kasnije postao mormon i konzervativni republikanac. Džeri Rubin je bio jedan od voda američkog antiratnog i hipokretka šezdesetih i sedamdesetih, a na kraju je postao uspešni biznismen.

(2) Moralna većina (*Moral Majority*) bila je američka desničarska politička grupa, osnovana krajem sedamdesetih godina 20. veka i povezana sa Konzervativnom strankom i hrišćanskim desnicom. Neki od njenih ciljeva su bili i dozvoljavanje verskih praksa u javnim školama i došenje strogih zakona protiv abortusa.

Kada ga pitam zašto uporno koristi engleske reči, čak i onda kada imaju svoj ekvivalent u francuskom, nečak mi odgovara da „engleski ima više stil“. Kada je zbog nečega srećan, on napiše „Yes!“ i stisne pesnicu, pre nego „Da!“ ili „Srećan sam!“

O tome sam ponovo razmišljao pre neki dan, u kolima, dok je na radiju bio zabavni program. Veselim tonom, voditelj je tražio od svojih slušalaca adolescenata da govore o svom *lifeu* – u pitanju je koncept sa mnogo više *stila* nego „život“. Posle svake pesme, reklama ih je pozivala da otkriju novi *dance floor*. Svi su koristili engleski kao sveti jezik iako, začudo, Angloamerikanci ne mogu da razumeju skriveno značenje posto, za njih, život znači „život“ i plesni podijum znači „plesni podijum“. Tako je nastala distinkcija između onih koji govore engleski da bi se razumeli i onih koji ga govore da bi rekli nešto drugo.

Moj nečak ne mrzi Francusku. On misli da je njegova zemlja jedinstvena po mnogo čemu; obožava šale Mišela Odijara u *Les Tontons flingueurs* (francusko-nemačko-italijanska komedija, *prim. prev.*), što ga ne sprečava da govoriti francuski prepun engleskih reči i da zna i najmanje poznate holivudske ličnosti čija se imena neprestano pojavljuju na internetu. Tačnije, kako sam na kraju uspeo da razumem, reč *styl*, u njegovom rečniku, znači „moderan“, „u fazonu“, „savremen“. Engleski nije jezik, već označitelj pokreta, budućnosti, koji svakom konceptu dodaje karakter modernosti. Zbog toga *life* zvuči mnogo svežije i više avanturički od banalnog „života“.

Američki predsednik u Briselu

Dvadeset šestog marta 2014. godine, Barak Obama doputovalo je u Brisel da bi izneo preporuke. Pre nego što je prisustvovao sastanku NATO-a, sreto se sa liderima Evropske unije i zagovarao pojačanu budnost u Siriji, istovremeno apelujući na čvrstinu u odnosu sa Rusijom Vladimira Putina. Ponovo je govorio i o Sporazumu o transatlantskoj slobodnoj trgovini (TTIP), dragom Vašingtonu kao i zvaničnicima Komisije. Na slikama sa sastava, evropski zvaničnici, obučeni u košulje, stisnuti oko zavodljivog američkog predsednika, liče na menadžere ispred gazde, polaskani što sa njima razgovara kao sa sebi jednakima. Očigledno je da su se dogovorili o svemu, ciljevima, metodama. Naravno, sastanak je održan na engleskom jeziku. Za razliku od svojih dalekih prethodnika, poput Džona F. Kenedija, američki predsednik više i ne razmatra ideju da na sastanku sa administratorima udaljenih provincija razgovara na nemačkom ili francuskom.

Ništa, ni u kom slučaju, u ovoj političkoj razmeni nije ličilo na samit između suverenih država. Pre je izgledalo kao kancelarijski sastanak između partnera ujedinjenih oko zajedničke vizije sveta i ciljeva. Iako nijedna vojna aliansa ne povezuje Evropsku uniju sa SAD, predstavnici Starog kontinenta bili su spremni da identifikuju svoje ciljeve sa ciljevima NATO-a. Za ovakvu jedinstvenu viziju bio je potreban konsenzus.

Nakon uvođenja ekonomskih koncepcija Amerike, njihovih pravila o higijeni i bezbednosti, njihovih predmeta deregulacije i privatizacije, njihove valute precrtane sa dve linije (misli se na dollar, *prim. prev.*) i sada u zajedničkog jezika, oni su se, bez oklevanja, ujedinili na istoj diplomatskoj i vojnoj liniji koja je zamenila slabašnog svoda odbrane Evrope.

U poslednjih nekoliko godina, podrazumevani pragmatizam obrasio je više jezičnost Unije u korist obaveznog

DAVID STUDWELL – „Twistujte čitavu noc“ / www.davidstudwellgallery.co.uk

engleskog. U čitavom društvu, ta promena, započeta sredinom 20. veka, ubrzana je pod uticajem interneta. Google, Facebook, Yahoo, Twitter i mnoga druga sredstva komunikacije nastala u SAD oblikovana su obrascima zemlje odakle su potekla.

Ne samo što nas internet navodi da svakodnevno koristimo engleski bar minimalno, već čini i da *mislimo* američki. Samo pogledajte francusko izdanje stranice Google News, i biće vam jasno. Jednog leta, zabavljao sam se beležići, dan za danom, ključne informacije koje bi se pojavile kad sam otvorio kulturnu rubriku. Sesnaesti avgust: „Misel Obama: njena hip-hop lista za bolje zdravlje“. Sedamnaesti avgust: „Smrt glumice Lise Robin Keli“. Osamnaesti avgust: „Posthumni duet između Džastina Bibera i Majklia Džeksona“.

Između starleta iz TV serija i poslednjeg biografskog filma posvećenog Stivu Džobsu, bilo je potrebno temeljno istražiti, na dnu po rangiranosti, eho pozorišnih i muzičkih festivala, brojnih u Francuskoj ove sezone. Odgovorni u Googlu bi rekli, opravданo, da su njihove vesti iskoriscene za francuske medije. Ipak, trebalo bi znati zašto uticaj *Stars actu ili Gala večeri* vodi do kontinuiranog usmeravanja naše pažnje ka Beverli Hilsu. Na taj način stvara se slika o dvostrukom svetu: internacionalna kultura primarno preuzeta iz SAD, i lokalne vesti koje svode svaku zemlju na status provincije.

Debata na Euronewsu

Nekoliko nedelja pre poslednjih izbora za Evropski parlament, kanal Euronews (francuski kanal, što se ne

evropska debata, vođena od američkog novinara i britanske novinarke, Kris Burns i Izabel Kumar, biva održana u potpunosti na engleskom.

Nikav protest, nikakvo čuđenje nije izraženo u medijima ili među političarima. Jedva su gledaoci mogli da primete kako dvoje voditelja pomalo igraju ulogu učitelja koji barataju jezikom i njegovim nijansama. Umesto toga, četiri učesnika ove EU debate igrala su ulogu odličnog daka, prepunog dobre volje, ne mogavši da u potpunosti sakriju nedostatke svog akcenta. Nijedan od njih, stavše, neće ukazati, makar kroz smeh, na neobičnost situacije: kada četiri govornika nemačkog i francuskog potiskuju svoje jezike na nivo dijalekta i radije izgovaraju duge fraze na engleskom, sa ponosnom sigurnošću kandidata za upravljanje svetom.

Sve je, u režiji ove debate, izgledalo kao oponašanje izborne emisije na CNN-u. Stajućiiza svojih stolova, četiri kandidata suočila su se sa novinarskim parom kao da naglašavaju: Evropa je velika demokratija po uzoru na SAD. Uprkos političkim razlikama, učesnici su se takođe okupili da ukažu na ključnu opasnost: „Putinovu Rusiju“. I, kada je predstavnik Zelenih izrazio žaljenje što se Evropa ne suprotstavlja ošto Rusiji, „kako to Amerikanci čine“, ostali su to sa ozbiljnošću potvrdili. Za ostale, svu oni će proglašiti Evropu velikom, govoriti o jedinstvu Evrope, snazi Evrope, uticaju Evrope, glasu Evrope. Ali ova reč nije ništa do strana reč, u svom obliku i svojoj suštini, uključujući i mumlanje da je evropski prostor bio sam „dovoljno veliki da se čuje širom planete“.

Zamislimo da se Kina, SAD, Rusija, te zemlje sa kojima Evropa tvrdi da se takmiči, izraze na drugom jeziku umesto svom? Karakteristika tih država je da se dosledno drže opštег dobra: tako se Kinom upravlja na mandarinском, Rusijom se vlada na ruskom, a SAD na engleskom.

U tom smislu, Evropska unija, željna da igra ulogu u klubu velikih sila, ne može se poreediti sa njima, budući da je jedini globalni entitet koji ne koristi svoj jezik, ili ga koristi delimično. Napuštajući jezike zemalja koje su je osnovale (francuski, nemački, italijanski...), odustajući od principa multijezičnosti koji je dugo bio karakterističan za institucije, ona se oslanja na jezik najudaljenijeg od svojih partnera: UK koje će uskoro i formalno prestati da bude članica EU, čime nestaje opravdanje za ovu neobičnu privilegiju.

PREVOD: Isidora Petrović
BENOÀ DITERTR je pisac, autor *Nostalgije za bifeima na stanici*, Pejo, Pariz, 2015.

mojNedeljnik

- ✓ Otvorite profil
- ✓ Birajte koje vesti želite da čitate
- ✓ Koga od novinara hoćete da pratite
- ✓ Koje svetske agencije želite da imate
- ✓ I pišite zajedno sa nama

ORIGINALNA
NJUZ
PLATFORMA

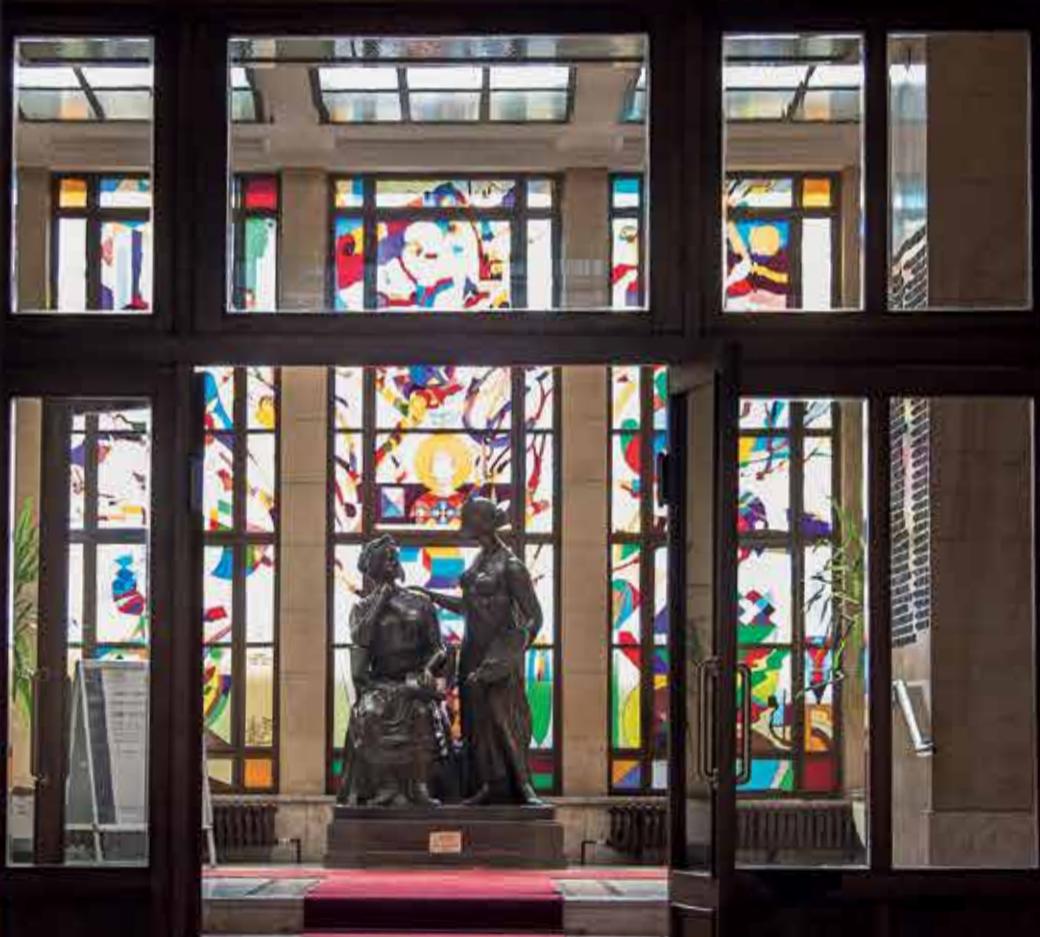

KREIRAJTE
SAMI SVOT SVET
INFORMACIJA

AKADEMIJA

U svakom drugom broju Nedeljnika
intervjui s našim najvećim akademicima

ELITA
GOVORI

Nedeljnik

ČITAJ
VIŠE,
ZNAJ
VIŠE